

Governance of Urban Transitions

Kenniscentrum voor maatschappelijke vraagstukken en nieuwe vormen van samenwerken

Jaarverslag 2019

Leading lector:
Henno Theisens

Programma coördinator
Kenniscentrum:
Meike de Jong

Lectoraten:

Jeugdhulp in Transformatie:
Rob Gilsing

Civic Technology:
Jos van Leeuwen

Public Governance:
Henno Theisens

Grootstedelijke
Ontwikkelingen:
Vincent Smit

Versie 23.04.2020

let's change
YOU. US. THE WORLD.

DE HAAGSE
HOGESCHOOL

Inhoud

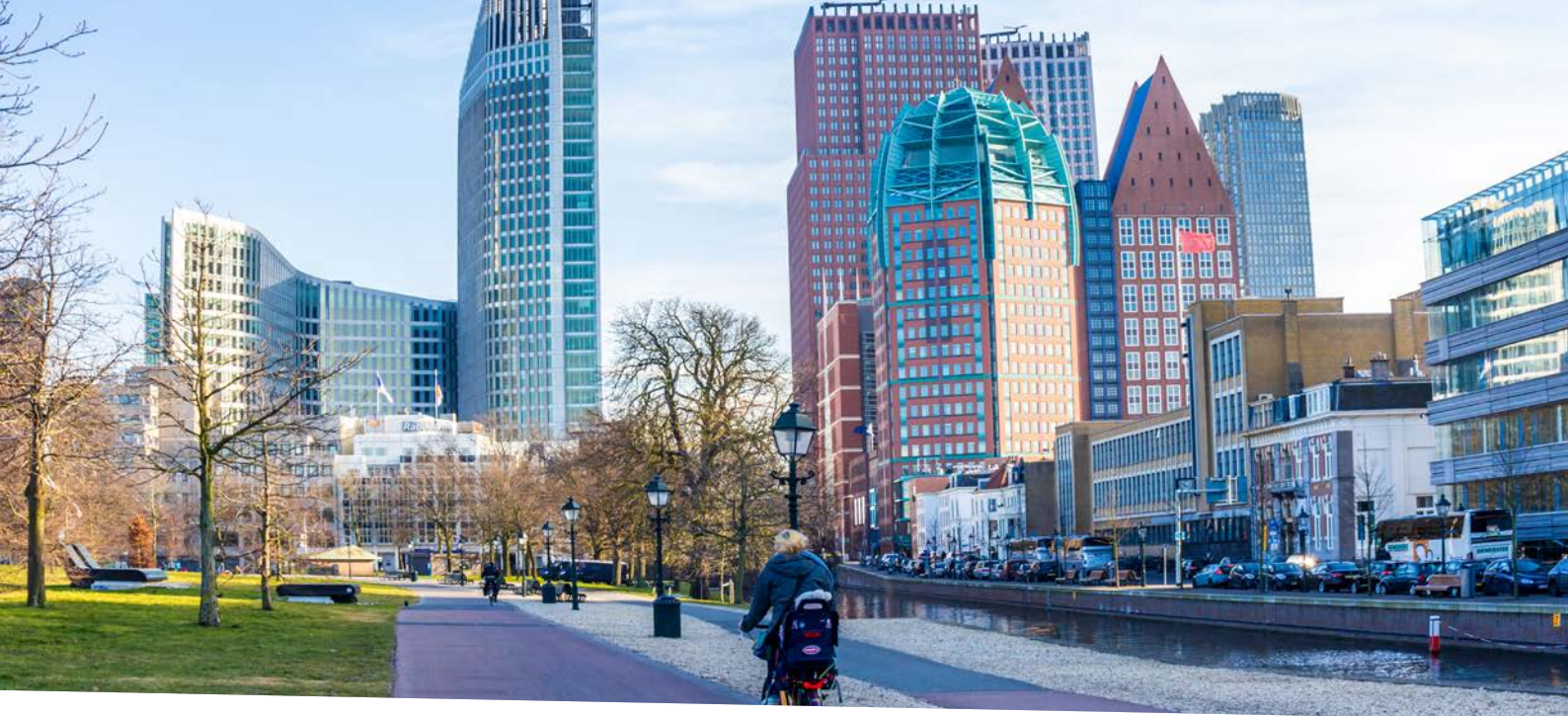
1. Inleiding	03
2. Achtergrond, onderzoeks-thematiek, missie en doelen	04
3. Belang voor Onderzoek, Onderwijs en Praktijk & Samenleving	08
4. Resultaten en impact	11
5. Partners en netwerk GUTs	13
6. Vooruitblik	15
Wie zijn wij	16
Bijlage 1	22
Bijlage 2	23
Bijlage 3	25
Bijlage 4	27
Bijlage 5	30
Bijlage 6	32

In 2019 bundelden vier lectoraten hun werk in het kenniscentrum Governance of Urban Transitions (GUTs). Deze lectoraten – Grootstedelijke Ontwikkelingen, Jeugdzorg in Transformatie, Civic Technology en Public Governance – willen gezamenlijk bijdragen aan een inclusieve stad. Het kenniscentrum is een initiatief van De Haagse Hogeschool, maar is geen interne aangelegenheid, we willen ons nadrukkelijk verbinden met externe partners.

Het kenniscentrum Governance of Urban Transitions (GUTs) is opgericht om samen met stedelijke partijen praktijkgericht onderzoek uit te voeren naar maatschappelijke vraagstukken en nieuwe vormen van samenwerken. Het gaat om uitdagingen waar een veelheid aan partijen – overheden, marktpartijen, maatschappelijk middenveld, burgers – alleen gezamenlijk uit kunnen komen. Partijen in de stad hebben vaak verschillende waarden en belangen en het tot stand brengen van goede samenwerking is complex. Het kenniscentrum GUTs ontwikkelt en onderzoekt daarom nieuwe effectieve vormen van samenwerken.

GUTs is een nieuw kenniscentrum, dat sinds 2020 officieel bestaat en een doorontwikkeling is van het kennisprogramma Stad uit het platform Goed Bestuur voor een Veilige Wereld en het platform Connected Learning. Sinds de zomer 2019 werken de betrokken lectoraten aan de samenwerking en opbouw van het kenniscentrum. Om die reden hebben we er voor gekozen om de activiteiten van de afzonderlijke lectoraten samen te nemen in dit jaarverslag.

1. Inleiding

In dit eerste jaarverslag, geven we een beeld van wie we zijn, wat we in 2019 gedaan hebben en waar we gemeenschappelijk staan. Nadat we in deze inleiding kort aandacht besteden aan de belangrijkste ontwikkelingen in 2019, doen we in een aantal hoofdstukken verslag van het kenniscentrum. We zetten eerst onze onderzoeklijnen, missie en doelen uiteen (hoofdstuk 2), gevolgd door de gebieden waarop we impact willen hebben (hoofdstuk 3) steeds geïllustreerd met voorbeelden van onze projecten. We geven dan een overzicht van onze resultaten en impact in 2019 en de hoeveelheid studenten, docenten, onderzoekers en professionals die we in 2019 hebben bereikt (hoofdstuk 4). Daarna introduceren we kort onze partners (hoofdstuk 5) en blikken we vooruit (hoofdstuk 6). In de bijlage stellen we onze medewerkers voor en wordt een overzicht gepresenteerd van alle projecten, geordend per lectoraat.

Ontwikkelingen 2019

Het jaar 2019 stond voor ons in het teken van het realiseren van inhoudelijke focus en het ontwikkelen van het kenniscentrum als organisatie en als team. Belangrijke stappen die we hierin gezet hebben, zijn het opleveren van het jaarplan 2020 voor het kenniscentrum en het ontwikkelen van een team van alle intern betrokkenen bij het kenniscentrum: lectoren, senior onderzoekers, docent-onderzoekers, manager en managementassistent en onze adviseurs vanuit de verschillende ondersteunende diensten. Ook hebben we ingezet op de intensivering van de samenwerking in het kenniscentrum, tussen lectoraten, tussen het centrum en faculteiten en opleidingen en tussen het centrum en de buitenwereld. Zo hadden we eind 2019 een bijeenkomst met de relevante opleidingen/faculteiten over de inhoudelijke koers van het kenniscentrum. Dit alles natuurlijk naast de grote hoeveelheid activiteiten die door de lectoraten individueel en gezamenlijk is uitgevoerd (zie hoofdstuk 4 en de bijlagen).

Positieve uitkomst visitatie platform Goed Bestuur voor een Veilige Wereld

Op 9 Mei 2019 vond de externe visitatie van het platform plaats, waar ons kenniscentrum onderdeel van uitmaakte als Kennisprogramma Stad. We zijn blij met de positieve beoordeling van de organisatie van het platform, de kwaliteit van het onderzoek en de resultaten en impact van de activiteiten op het terrein van onderzoek, onderwijs en valorisatie. Het is mooi dat de commissie de ontwikkeling richting kenniscentra positief beoordeelde en haar vertrouwen hierin uitsprak. De externe visitatie heeft geleid tot verdere aanscherping van het inhoudelijke profiel van het kenniscentrum GUTs.

2. Achtergrond, onderzoeksthematiek, missie en doelen

Achtergrond

Stedelijke ontwikkeling en het besturen van steden vormen een van de grootste uitdagingen van de 21e eeuw. De wereld is snel aan het verstedelijken. Inmiddels wonen meer mensen in steden dan daarbuiten en het proces van verstedelijking is nog lang niet ten einde. Als gevolg hiervan staan steden niet alleen wereldwijd, maar ook in Nederland, de komende decennia voor een reeks uitdagingen: zoals omgaan met diversiteit en ongelijkheid, zorgen voor sociale mobiliteit, veiligheid en voldoende huisvesting, daarbij gebruik makend van (soms disruptieve) technologie. Die uitdagingen van de stad vinden bovendien plaats tegen de achtergrond van een maatschappij die in algemene zin verandert: individualisering, markwerking, de afbouw van de verzorgingsstaat. Er is daarnaast een nieuwe politieke context ontstaan waarin traditionele partijen minder dominant zijn. De uitdagingen waarmee steden worden geconfronteerd zijn meer en meer *'wicked problems'*. Dit zijn complexe problemen, waarbij zowel de aard van het probleem als de oplossing niet helder is, geen eensgezindheid is over het belang van de problemen en de gewenste oplossingen maar waarbij voor de oplossing wel veel partijen nodig zijn. Tegelijkertijd is het bestuur van de stad zelf ook aan het veranderen. De afgelopen jaren zien we dat in de zoektocht naar nieuwe en betere manieren om steden te besturen een verschuiving is ontstaan van *urban government*, met

een sterke nadruk op de rol van de overheid, naar *urban governance*, waarbij het bestuur van de stad tot stand komt in de interactie tussen overheid, marktpartijen, maatschappelijk middenveld en burgers. Waar *urban government* zich kenmerkt door verticale sturingsrelaties tussen overheid en partijen in de stad, kenmerkt *urban governance* zich door horizontale netwerkrelaties. De legitimering van bestuur krijgt daarmee een andere basis. De veelheid van actoren maakt dat sturing en governance plaatsvindt in een meer complexe omgeving. Parallel aan de verschuiving van *government* naar *governance* is er een informatietechnologische revolutie gaande. Informatietechnologie stimuleert mensen om vernieuwend te denken en te handelen, brengt mensen samen op nieuwe manieren, en biedt mensen mogelijkheden om op nieuwe manieren met verandering bezig te zijn. Anderzijds kan informatietechnologie ook betekenis hebben voor privacy bescherming en beperking van autonomie.

Met de grote uitdagingen waar steden voor staan, in een verschuivende *governance* context, met de nieuwe mogelijkheden die informatietechnologie biedt, zien we dat er in steden een transitie gaande is. Het gaat niet zozeer om het beter inzetten van het bestaande instrumentarium (optimalisatie) maar meer om vernieuwende strategieën (innovatie) voor het adresseren van maatschappelijke vraagstukken

Central Innovation District (CID) en de sociale agenda

Den Haag heeft de CID Agenda gepresenteerd met een grote bouwopgave (o.a. woningen en bedrijfsruimte) nabij de drie stations van de stad. Hiermee wordt beoogd Den Haag sterker te maken en woonmilieus te bieden voor de nieuwe woningvraag, meer voorzieningen te creëren en de basis te leggen om de stad gereed te maken voor de toekomst.

Zoals zo vaak bij grote fysiek-ruimtelijke investeringen is ook in dit beleid de vraag aan de orde hoe de verbinding hiervan met de sociale opgave van de stad wordt geborgd. Hiermee wordt bedoeld de ambitie om de stad inclusief te laten zijn (stad voor iedereen), om een harde tweedeling (sociale segregatie) tegen te gaan, om alle burgers ontplooiing, onderwijs, cultuur, sport te bieden. De wereld van de fysiek-ruimtelijke investeringen kent haar eigen spelregels, afwegingskaders, looptijden en routines. Daarbinnen spelen private investeerders een grote rol die sterk object- en projectgericht redeneren en rekenen met de vastgoedwaarde als referentie. Het wil nog wel eens voorkomen dat de sociale ambities later aan de orde zijn – dan wordt gevraagd hoe deze in de vigerende fysiek-ruimtelijke investeringen kunnen worden ingevuld. Maar dan is het aantal vrijheidsgraden beperkt, de sociale agenda zit dan achteraan.

Aan aandacht voor de complexe verhouding tussen deze werelden ontbreekt het niet: in veel beleidsnota's en beleidsvoornemens wordt een evenwichtige relatie bepleit, maar in volgende fasen van het beleidsproces gaat elk, zo lijkt het, zijn eigen weg. In een project dat gedragen wordt door de gemeente Den Haag (OCW) en De Haagse Hogeschool (lectoraat Grootstedelijke Ontwikkelingen) kunnen we langs drie lijnen werken aan verheldering: (1) waarden en waardenontwikkeling bij gebiedsontwikkeling (2) (vernieuwde) omgang met de bestaande gebouwde omgeving (3) gezamenlijk onderzoek naar ambities en dilemma's.

en om vernieuwende manieren van samenwerking. Burgers krijgen en nemen daarin steeds meer een actieve rol, meer verantwoordelijkheid en initiatief. Het ontwikkelen van nieuwe governance arrangementen is een gezamenlijk, publiek leerproces van overheden, maatschappelijk middenveld, marktpartijen en burgers. Dit proces verloopt met horten en stoten en oude en nieuwe arrangementen bestaan naast en in een aantal gevallen tegenover elkaar.

Onderzoeksthema's

De onderzoeksthema's van het huidige kenniscentrum Governance of Urban Transitions was in 2019, als onderdeel van de toenmalige platforms Goed Bestuur voor een Veilige Wereld en Connected Learning, georganiseerd in het kennisprogramma Stad. In 2019 hebben we vanuit dit kennisprogramma Stad gewerkt aan de aanscherping van de onderzoeksagenda met het oog op de doorontwikkeling naar het kenniscentrum GUTs.

We hebben onderzoek gedaan naar en bijgedragen aan drie onderzoeklijnen:

1. inclusieve steden
2. innovatieve governance
3. civic technology

Zie bijlage 1 voor een toelichting op deze onderzoeklijnen. Hierbij staat voorop dat deze thema's vaak door elkaar heenlopen. Governance staat nooit los van de sociale problemen die moeten worden geadresseerd en technologie is een integraal onderdeel van sociale problematiek, oplossingen en governance. In de meeste projecten van het kenniscentrum spelen de drie thema's een rol, waarbij de balans tussen de thema's van project tot project verschilt.

Onderzoeksproject Naar Verantwoorde Rebelle

Er is een toenemende behoefte aan collectieve woonvormen voor ouderen die tussen zelfstandig wonen en verpleegzorg in zitten. Vooral het aanbod van tussenvormen voor ouderen met lage en middeninkomens is beperkt. Per 1 mei 2019 is het SIA RAAK MKB project *Naar Verantwoorde Rebelle: Governance en inspraak bij collectieve woonvormen voor ouderen* van start gegaan. Het consortium van dit project wordt gevormd door verschillende kennisinstellingen (hbo en wo), maatschappelijke organisaties, zoals Aedes, VTW, NVTZ, en woningcorporaties (SOR, Habion).

Het doel van dit onderzoeksproject is te onderzoeken hoe belemmeringen in de governance van (nieuwe) woonvormen kunnen worden weggenomen, in het bijzonder op het gebied van het organiseren van inspraak en het omgaan met wet- en regelgeving. Verantwoorde rebelle is hierbij het uitgangspunt: ruimte voor ondernemende partijen om het binnen de geldende wet- en regelgeving weloverwogen anders te doen, onder de voorwaarde van het leveren van kwalitatief goede woonruimte waar welzijnsdiensten en zorg mogelijk zijn, met aandacht voor empowerment en zelfstandigheid.

De afgelopen maanden zijn interviews afgenomen onder 'rebelle' bestuurders, toezichhouders en initiatiefnemers van nieuwe (semi-) collectieve woonvormen voor ouderen. Komend jaar zullen ouderen geïnterviewd worden over de wijze(n) van inspraak. De bevindingen worden getoetst tijdens twee masterclasses voor toezichhouders van woningcorporaties en zorginstellingen. Het project wordt afgesloten met een hackathon waaraan studenten vanuit verschillende opleidingen en opleidingsniveaus (mbo, hbo en wo) zullen deelnemen.

Komend jaar zullen de verschillende (internationale) publicaties verschijnen, deze zullen ook beschikbaar zijn via de projectwebsite: www.verantwoorderebelle.nl.

Missie

Het kenniscentrum Governance of Urban Transitions (GUTs) voert samen met stedelijke partijen praktijkgericht onderzoek uit naar maatschappelijke vraagstukken en nieuwe vormen van samenwerken, passend bij de transitie waar de stad voor staat. Het gaat om uitdagingen waar een veelheid aan partijen – overheden, marktpartijen, maatschappelijk middenveld, burgers – alleen gezamenlijk uit kunnen komen. Het kenniscentrum GUTs ontwikkelt en onderzoekt nieuwe, effectieve vormen van samenwerken.

Het thema van de stad en stedelijke transitie is één van de grote thema's van deze tijd en er zijn veel kenniscentra en andere instituten die deze thematiek onderzoeken. Onze missie is uniek door de combinatie van drie kenmerken:

1. We doen interdisciplinair onderzoek waarin we kennis van governance, de uitdagingen van de stad en informatietechnologie combineren;
2. We werken in onze projecten intensief samen in netwerken van stedelijke partijen, waarbij directe impact een belangrijke waarde is naast wetenschappelijke eisen;
3. We richten ons op de Haagse regio, omdat kennis van de specifieke regionale context en het opbouwen van regionale netwerken onontbeerlijk is.

Subsidies

In 2019 is een aantal mooie subsidies gehonoreerd, waaronder een toekenning van 300.000 euro subsidie door SIA van het Raak Publiek project "de stad als lab". Van de 56 aanvragen is in de ranking van de onderzoeksvoorstellen dit project op de tweede plaats gezet. Het project is belangrijk omdat het stadslab een centraal onderdeel is van hoe wij als kenniscentrum ons onderzoek willen organiseren. Het project helpt ons, om samen met onze partners deze methodiek verder te versterken.

Doelen

1. Het kenniscentrum Governance of Urban Transitions is in de eerste plaats een centrum voor praktijkgericht onderzoek. We doen dat door:
  - Diepgaande expertise op het gebied van sociale vraagstukken in de stad, nieuwe vormen van governance en technologie & design te combineren;
  - Objectieve en generaliseerbare kennis te ontwikkelen die ver buiten de directe toepassing relevant is;
  - Veelal voor methoden te kiezen waarbij samenwerken, co-creatie en experimenteren vooropstaan. Belangrijke instrument daarbij zijn onze stadslabs en leernetwerken.
2. We willen dat het onderzoek merkbaar wordt in het leven van onze studenten. We doen dat op verschillende manieren:
  - We dragen met raad en daad bij aan de ontwikkeling van curricula en onderwijsprogramma's;
  - We ontwikkelen en participeren samen met opleidingen in minors en onderdelen van majors die ondergebracht zijn bij verschillende faculteiten van De Haagse Hogeschool;
  - We bieden mogelijkheden voor studenten om onderzoek- en praktijkervaring op te doen in de stedelijke context, bijvoorbeeld binnen onze stadslabs;
  - We geven gastcolleges binnen en buiten de Haagse Hogeschool.
3. De vragen waar we voor staan zijn niet door één partij te begrijpen, laat staan op te lossen. Steeds weer zoeken we samen met stedelijke partijen naar een beter begrip van problemen en oplossingen en werken we waar mogelijk ook samen aan concrete verbeteringen. Voor ons onderzoek betekent dit dat:
  - Al ons onderzoek is gericht op de praktijk en de samenleving. We bestuderen altijd relevante maatschappelijke vraagstukken, vraagstukken die ook door de praktijk herkend worden. Om dat te verzekeren participeren we in relevante netwerken en gaan we een raad van advies met vertegenwoordiging uit de praktijk instellen.
  - Bij onze grote projecten, met name RAAK-projecten, en bij (gedeeltelijk) extern gefinancierde activiteiten werken we samen met consortia uit de praktijk en ons netwerk van kennisinstellingen.
  - Wij doen hiernaast ook contractonderzoek, waarbij we voor en met stedelijke partners onderzoek doen naar hun concrete kennisvragen.

Spraakinterfaces in de publieke ruimte

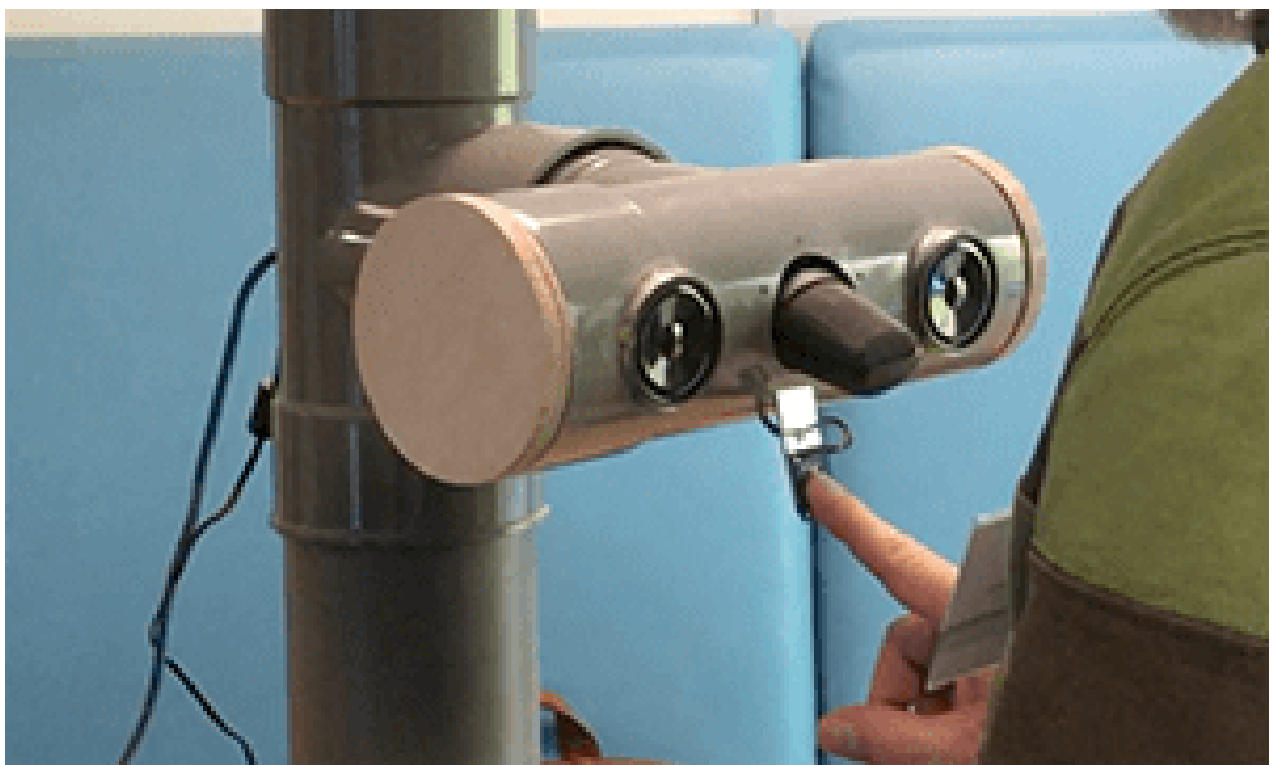
In de nabije toekomst zullen lantaarnpalen – en andere objecten in de publieke ruimte – deel worden van het Internet of Things, net als zoveel objecten in onze woningen al gedaan hebben. Buiten hun taak om licht te brengen zullen lantaarnpalen ook de mogelijkheid krijgen om te voelen en meten, bijvoorbeeld aanwezigheid, beweging, temperatuur, vochtigheid, geluid. En ze zullen gaan communiceren.

In dit project zoeken we naar het potentieel van spraakinterfaces voor kunstmatige intelligentie in de publieke ruimte: wat als je een gesprek zou kunnen hebben met een lantaarnpaal die verbonden is met zijn omgeving, die super-lokale informatie verzamelt, deel is van een netwerk en een link kan leggen met de gemeente?

Het onderzoek zal inzicht geven hoe ervaringen met zulke sprekende lantaarnpalen te ontwerpen die mensen waarderen. Invloedsfactoren die we hebben geconstateerd zijn bijvoorbeeld de locatie van de lantaarnpaal, zijn identiteit, de intonatie, het onderwerp en het nut van de lokale kennis die hij heeft.

Het project levert een serie prototypes op, variërend van een simulatie tot een volledig functionele, sprekende lantaarnpaal die getest wordt in stadswijken. Middels het ontwerpen en experimenteren met prototypes wordt op allerlei vlakken nieuwe kennis ontwikkeld. Studenten uit diverse opleidingen zijn betrokken bij het ontwikkelen van dialogen en de technologische aspecten van sensoren en kunstmatige intelligentie. Ze denken na over maatschappelijke implicaties en ontwerpen ook de fysieke interface voor de lantaarnpaal. In de samenwerking met de gemeente wordt kennis gegenereerd over de haalbaarheid en mogelijkheden, de wenselijkheid, het nut en de acceptatie van spraakinterfaces in de publieke ruimte.

In 2019 is dit project gepresenteerd bij 3 internationale conferenties, met een live demonstratie voor het publiek, en er is een peer-reviewed essay verschenen in een internationaal wetenschappelijk tijdschrift, alen te vinden via www.civicttechnology.nl

3. Belang voor Onderzoek, Onderwijs en Praktijk & Samenleving

Onderzoek

Het kenniscentrum Governance of Urban Transitions is in de eerste plaats een centrum voor praktijkgericht onderzoek. Intensieve, interdisciplinaire samenwerking tussen onderzoekers van het kenniscentrum rondom onderzoeksprojecten is daarbij voor ons de norm, in de overtuiging dat de grote transitie waar we in de stad voor staan vragen om een interdisciplinaire aanpak. Om dat mogelijk te maken combineert het kenniscentrum diepgaande expertise op gebied van sociale vraagstukken in de stad, nieuwe vormen van governance en technologie & design.

Praktijkgericht onderzoek – breed gedefinieerd, van onderzoek dat gericht is op een dieper begrip van de complexiteit van stedelijke problematiek tot onderzoek dat direct bijdraagt aan de oplossing van een concreet probleem – is onze bijdrage aan de vele netwerken en velden waarin we participeren. Onze onderzoeksmethodologie is hierop afgestemd, we kiezen veelal voor methoden waarbij samenwerken, co-creatie en experimenteren vooropstaan: research through design, circulair leren en actieonderzoek. Een belangrijk (maar niet exclusief) instrument daarbij zijn onze stadslabs waarin burgers, studenten, docenten, onderzoekers, ambtenaren en ondernemers met elkaar

samenwerken om oplossingen te vinden voor uiteenlopende maatschappelijke vraagstukken. Ook leernetwerken waarin beleid, praktijk, inwoners, docenten en onderzoekers samenwerken om (publiek) te leren vormen belangrijke instrumenten in ons onderzoek.

Natuurlijk is onderzoek daarbij niet een doel op zichzelf. Wij ontwikkelen en publiceren onderzoek om direct bij te dragen aan onderwijs, praktijk en samenleving, maar tegelijkertijd willen we objectieve en generaliseerbare kennis ontwikkelen die ver buiten de directe toepassing relevant is.

Onderwijs

In lijn met onze onderwijs- en onderzoeksvisie werkten we in 2019 nadrukkelijk samen met het onderwijs. Veel studenten van de Haagse zullen een rol gaan spelen binnen de stad, als ambtenaar, als ondernemer, als vertegenwoordiger van het maatschappelijk middenveld of als burger. Het is daarom nodig dat ons onderwijs toekomstbestendig is en aansluit bij de economische en maatschappelijke vraagstukken in de regio.

Socially Engaged Universities

Het hoger onderwijs krijgt te maken met een toenemende druk vanuit politici, bedrijven en burgers om zowel regionaal als lokaal impact uit te oefenen op belangrijke maatschappelijke vraagstukken. Als gevolg hiervan wordt steeds vaker een beroep gedaan op hogescholen en universiteiten om maatschappelijke uitdagingen aan te pakken.

Het Erasmus+ project *Socially Engaged Universities* richt zich op de vraag hoe universiteiten en hogescholen effectiever kunnen samenwerken met maatschappelijke partners en meer in het bijzonder met de gemeente. Het consortium van dit project wordt dan ook gevormd door vijf steden waarin zowel een kennisinstelling als een gemeente is vertegenwoordigd. De betrokken kennispartners en hun gemeenten zijn: de Universiteit van Exeter, Universiteit van Parma, Universiteit van Gent, Universiteit Maagdenburg en De Haagse Hogeschool. De Haagse Hogeschool neemt samen met de gemeente Delft deel aan dit project.

Het centrale doel van het SEU-project is om kennis, ervaringen en *best-practices* over de samenwerking tussen Europese kennisinstellingen en hun steden te delen. Vanuit De Haagse Hogeschool en de gemeente Delft wordt de City Deal Kennismaken ingebracht als voorbeeld, waarbij vanuit het Erasmus+ project tevens wordt ingezet op het (structureel) verbinden van het onderwijs met (vragen vanuit) de gemeente. Hiervoor zijn inmiddels verschillende studentenprojecten in de gemeente Delft gestart. Deze (onderzoeks-)projecten zullen komend jaar worden geëvalueerd. De lessen die hieruit getrokken worden, zullen zowel lokaal, nationaal als op Europees niveau worden gedeeld. Het project heeft vooralsnog een tweetal (internationale) publicaties opgeleverd die te vinden zijn via de projectwebsite (www.seuproject.eu).

Wij dragen daarom graag bij aan onderwijs dat onze studenten voorbereidt op het effectief omgaan met de transities waar de stad voor staat. We dragen bij aan de opleiding van toekomstige professionals die straks in de stad het verschil kunnen maken, maar we zorgen ook dat onze studenten in de praktijk van de stad leren. Andersom zien we ook hoe inspirerend studenten zijn voor het onderzoek en hoeveel de praktijk van hun inzichten en vragen kan leren.

Praktijk en samenleving

Onze aanpak is daarnaast gericht op externe samenwerking. De vragen waar we nu voor staan zijn niet door een partij te begrijpen, laat staan op te lossen. Het is nodig dat we steeds met stedelijke partijen samen zoeken naar een beter begrip van problemen en oplossingen en dat we waar mogelijk ook samen werken aan concrete verbeteringen. Wij doen dat in de eerste plaats met onze regionale partners binnen Den Haag, Delft en Zoetermeer.

Relatie passend onderwijs – jeugdhulp

Het doel van dit project is het verbeteren van de samenwerking tussen (passend) basisonderwijs en jeugdhulp door actiegericht onderzoek. Veel professionals in de jeugdhulp en (passend) onderwijs geven aan dat er in de samenwerking tussen beide domeinen nog veel te winnen is. Er is vaak sprake van gescheiden werelden. Door het inrichten van lerende netwerken rond een aantal scholen- /in een aantal wijken in de regio trachten we inzicht te verkrijgen in de wijze waarop de samenwerking op de werkvloer kan worden geoptimaliseerd, zodat kinderen daadwerkelijk vanuit de 1G1P-gedachte worden ondersteund. Ook kijken we wat daarvoor nodig is op organisatorisch en bestuurlijk niveau (governance).

De opzet van het twee jaar durende onderzoek is uitgewerkt in 2019. Daarbij zijn diverse schoolbesturen, samenwerkingsverbanden, lokale (jeugd)teams en organisaties voor schoolmaatschappelijk werk die actief zijn in de gemeenten Delft, Den Haag en Zoetermeer betrokken. Daarnaast vindt samenwerking plaats met deze gemeenten zelf, de afdeling bestuurskunde Universiteit Leiden en het lectoraat Public Governance. Het onderzoek richt zich nadrukkelijk op verbetering in beroepspraktijk en beleid. De resultaten van het onderzoek worden benut in het onderwijs van de faculteit SWE. Het onderzoek draagt bij aan theorievorming over interprofessionele samenwerking. De start van het onderzoek is voorzien in het voorjaar van 2020, de afronding tegen de zomer van 2022.

Jeugdhulp in wijken vergeleken

Het doel van dit project is tot nadere verklaringen te komen voor de verschillen tussen verwacht en daadwerkelijk gebruik van jeugdhulp op wijkniveau in de tien gemeenten van de jeugdhulpregio Haaglanden. In het project werkt het lectoraat nauw samen met het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Dat stelt verklaringmodellen op waarin het gebruik van jeugdhulp op wijkniveau zo goed mogelijk verklaard wordt op basis van populatie- en wijkkenmerken en zet op basis van dat model het verwachte gebruik af tegen het daadwerkelijke gebruik. Het SCP heeft hierover in maart 2020 gerapporteerd. De verschillen tussen verwacht en daadwerkelijk gebruik vormen de basis voor de tweede fase: verdiepende focusgroepgesprekken in de regio. Hoe kunnen we de verschillen begrijpen? Ontbreken relevante populatiekenmerken of specifieke gemeente- of wijkkenmerken in het model? Speelt de organisatie en werkwijze van de (toegang tot de) jeugdhulp een rol?

Rapportage over deze tweede fase vindt begin van de zomer 2020 plaats door het lectoraat. Vervolgens werken SCP en lectoraat aan een gezamenlijke eindrapportage, die zal worden gepresenteerd op een slotsymposium.

Het onderzoek is door de inzichten die het oplevert vooral van waarde voor beroepspraktijk en maatschappij. Mogelijk levert het inzichten op die in de opleidingen van de Faculteit SWE of in de opleidingen Bestuurskunde en Verpleegkunde kunnen worden opgenomen.

Publieke Dialogen #goedgesprek

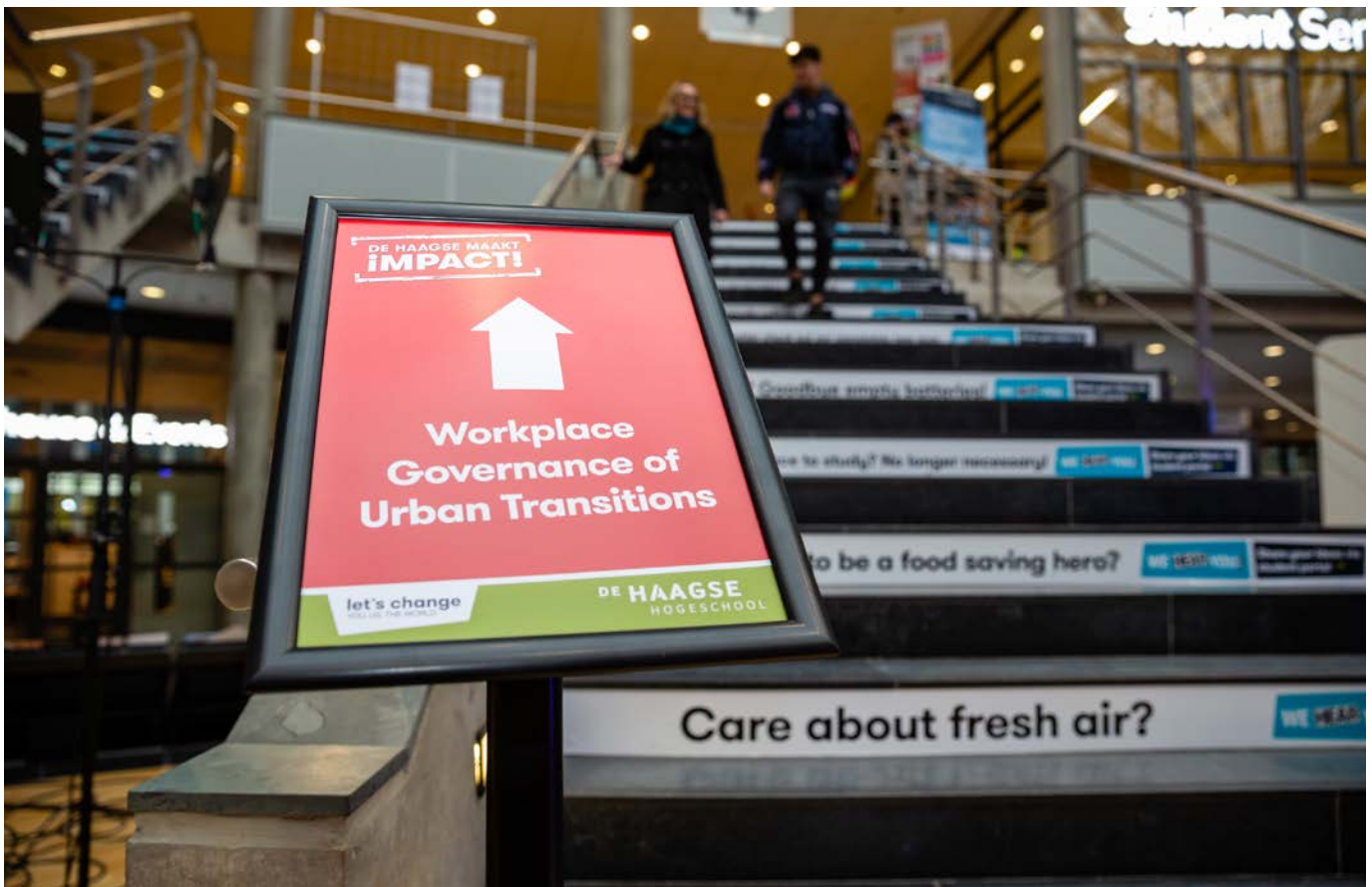
Veranderingen in de samenleving leiden steevast tot onbehagen, spanningen en maatschappelijke onrust, ook in de huidige tijd. Media, en in het bijzonder social media, maken dat onbehagen en die onrust snel en effectief zichtbaar en hebben daarmee een vergrotend effect op de sentimenten en polarisatie in de samenleving, terwijl een dialoog niet gemakkelijk zal ontstaan.

Diverse grootstedelijke wijken kampen met incidenten die wijzen op onbehagen en polarisatie. Bij gevoelens van onrust en onzekerheid is het moeilijk verder te kijken dan eigen waarden en belangen en op een respectvolle wijze deel te nemen aan een publieke dialoog over gedeelde belangen en publieke waarden.

Een publieke dialoog vraagt om specifieke sociale vaardigheden, zowel van burgers als professionals. Publieke

Dialogen is een onderzoeksproject dat vanuit een filosofische, sociologische en mediapsychologische kennisbasis een werkwijze creëert en toetst, die wijkmanagers ondersteunt om mensen mee te nemen in een waardige publieke dialoog, zowel in lokale gesprekken als via social media, door aandacht voor en ontwikkeling van dialogische vaardigheden. Het project levert een kennistool voor professionals om hen te ondersteunen in het begeleiden van publieke dialogen en we ontwerpen en ontwikkelen een online platform dat kan worden ingezet voor deliberatie over publieke zaken in wijken, met burgers en professionals.

Dit project startte op 1 april 2019, heeft een looptijd van 2 jaar en wordt gefinancierd met een SIA RAAK-Publiek subsidie, aangevuld met cofinanciering door de projectpartners. www.publiekedialogen.nl

4. Resultaten en impact

Als kenniscentrum, en de lectoraten daarbinnen, hebben we drie fundamentele doelstellingen:

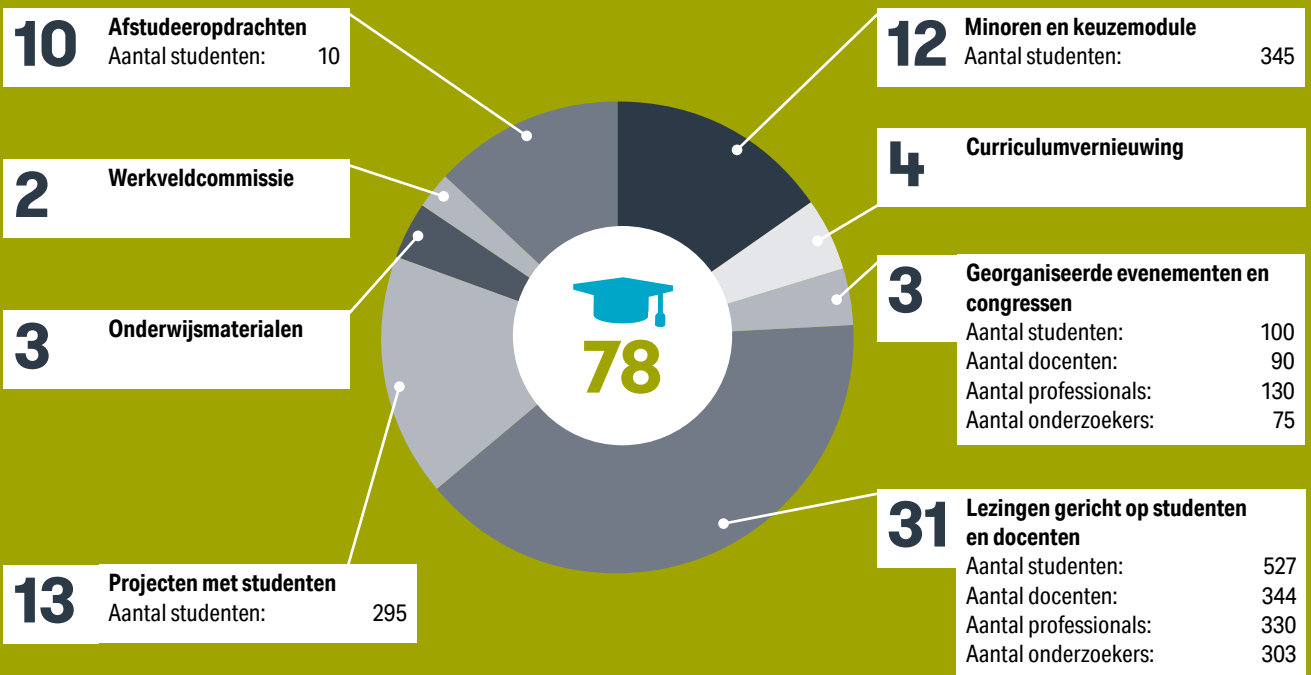
1. Bijdragen aan onderwijs en professionalisering;
2. Bijdragen aan het onderzoeksdomein;
3. Bijdragen aan de beroepspraktijk en maatschappij.

Aanvullend hierop hadden we, in lijn met de onderzoeksstrategie van De Haagse Hogeschool, de ambitie om in 2019 20% extern in te verdienen.

De bijdrage van ons kenniscentrum op deze vier doelstellingen houden we bij om inzichtelijk te maken hoe we ons hierop ontwikkelen. In de hiernavolgende visualisaties geven we, aan de hand van de indicatoren die De Haagse Hogeschool hiervoor gedefinieerd heeft, weer wat de prestaties zijn in 2019 op deze doelstellingen.

Aanvullend hierop is in de bijlage per lectoraat een overzicht van de in 2019 gerealiseerde/lopende projecten opgenomen. Daarbij is tevens een overzicht opgenomen van de publicaties.

ACTIVITEITEN ONDERWIJS EN PROFESSIONALISERING

TOTAAL

Aantal studenten

1277

Aantal professionals

460

Aantal docenten

434

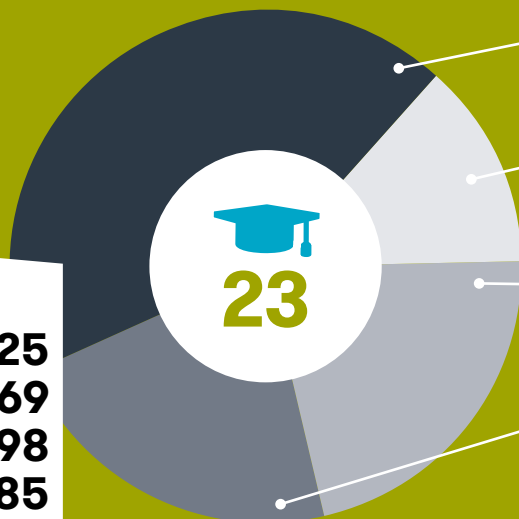
Aantal onderzoekers

378

ONDERZOEKS OUTPUT

AANTALLEN BEREIKT ONDERZOEKS- PRESENTATIES

Aantal studenten:	25
Aantal docenten:	69
Aantal professionals:	198
Aantal onderzoekers:	385

10 Boeken

3 Hoofdstukken in boeken

5 Artikelen in tijdschriften

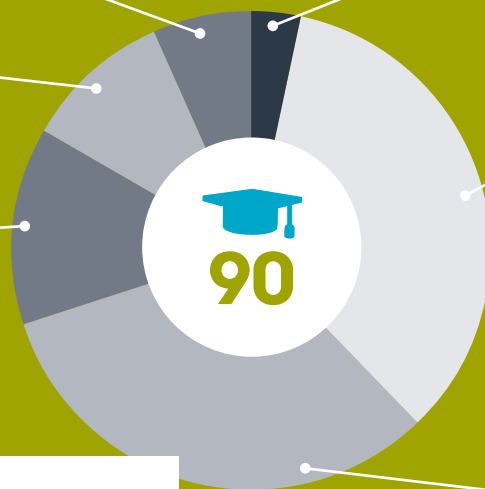
5 Wetenschappelijke congresbijdragen

ACTIVITEITEN VOOR PROFESSIONALS

6 Rapporten

9 Publicaties media

12 Samenwerkingsverbanden

3 Georganiseerde congressen voor beroepspraktijk
 Aantal studenten: 30
 Aantal docenten: 18
 Aantal professionals: 110
 Aantal onderzoekers: 45

31 Lezingen voor beroepspraktijk
 Aantal studenten: 87
 Aantal docenten: 103
 Aantal professionals: 965
 Aantal onderzoekers: 120

29 Adviestrajecten

TOTAAL

Aantal studenten

117

Aantal docenten

121

Aantal professionals

1075

Aantal onderzoekers

165

Financiën

In lijn met de ambities uit Onderzoek Versterkt, was het streven in 2019 op het niveau van het kenniscentrum 20% externe financiering te realiseren. Daarbij waren onze belangrijkste speerpunten het schrijven van goede aanvragen voor tweede geldstroom onderzoek en het ontwikkelen van effectieve manieren om derde geldstroom te genereren binnen de context van de hogeschool. Omdat we in 2019 nog geen kenniscentrum waren zijn deze gegevens niet op het niveau van ons kenniscentrum bijgehouden. Momenteel ligt ons percentage rond de 20%. Dit punt heeft onze blijvende aandacht en we zijn goed op weg.

5. Partners en netwerk GUTs

De impact van ons onderzoek zien we als een doorlopend proces dat start bij de eerste kennismaking met de praktijkpartners. Structurele samenwerking en netwerkvorming is daar cruciaal voor. Het commitment van onze partners aan ons en aan deze netwerken zien we ook als bewijs van waardering. De projecten die beschreven zijn in de kaders in voorgaande paragrafen zijn illustratief voor de manier waarop wij als kenniscentrum doorwerking en impact willen genereren, namelijk door de samenleving en beroepspraktijk, onderwijs en onderzoek te verbinden. Waar dit het beste werkt, versterken deze drie domeinen elkaar, bijvoorbeeld waar de beroepspraktijk en onderzoekers samen onderzoek doen, waar studenten een positieve bijdrage leveren aan het onderzoek en het onderzoek bijdraagt aan de leerervaring van studenten, waar wetenschappelijke uitkomsten tegelijkertijd relevant zijn voor de beroepspraktijk.

In 2019 zijn we steeds meer structureel gaan samenwerken met relevante faculteiten en opleidingen. Voor het kenniscentrum GUTs zijn, mede gezien de positionering van de betrokken lectoraten, de faculteiten Bestuur, Recht & Veiligheid, Sociaal Werk en Educatie en IT & Design

belangrijke interne samenwerkingspartners. De concrete samenwerking met faculteiten en opleidingen ligt voor een groot deel bij de individuele lectoraten.

Voor structurele samenwerking met externe partners richt het kenniscentrum zich voornamelijk op de drie omliggende steden: Den Haag, Delft en Zoetermeer. Met Den Haag en Delft hebben we een extern gefinancierde City Deal. Met Zoetermeer willen we tot een vergelijkbare constructie komen. Structurele samenwerking met deze steden gebeurt ook via het Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden waar het lectoraat Jeugdhulp in Transformatie onderdeel van is. Veel externe contacten blijven vooralsnog georganiseerd op het niveau van individuele lectoren. Het gaat vaak ook om netwerken die inhoudelijk bij een enkel lectoraat passen en om netwerken die aan de persoon van de lector verbonden zijn. Voor deze netwerken geldt wel dat we bij het bespreken van toekomstig onderzoek en onderzoeksaanvragen steeds nadrukkelijker bekijken hoe we binnen GUTs van elkaars netwerken gebruik kunnen maken.

Een overzicht van de belangrijkste partners per lectoraat is opgenomen in de bijlage per lectoraat.

Stadslabs

Werken aan stadslabs gebeurt in tal van projecten. In de projecten *Duindorp*, *Wijkonderzoek vanuit stadslabs*, *City deal Delft* en *Zoetermeer* wordt het stadslab gebruikt als voertuig om beter zicht te krijgen op vragen en mogelijke omgang ermee in de wijk en daarbuiten. In de projecten *Verandering door actie onderzoek*, *De stad als lab*, *City Deal Den Haag* ligt de nadruk veel meer op de methodologische kant: wat is de meerwaarde, wat zijn de lessen, hoe een stadslab aan te pakken?

Voor het kenniscentrum zijn beide sporen van belang: ervaring op doen in de wijk en langs deze weg meer en dieper inzicht in 'wicked problems' in de wijk: Duindorp en het wantrouwen ten opzichte van buiten en bestuur, armoede in Laak, ouderen in Tanthof, sociaal welbevinden in Zoetermeer. Daarnaast kennisontwikkeling over de methodische kant: hoe omgaan met een veelheid van belangen, hoe studenten adequaat leerervaringen te laten opdoen? Wat te zeggen tegen wijkprofessionals over kansen en meerwaarde?

In 2020 staat het project "de stad als lab" op het programma. Ervaringen in de praktijk leren dat het samenwerken aan innovaties binnen een stadslab gepaard gaat met prangende vragen en lastige dilemma's. Er bestaat onvoldoende duidelijkheid over de precieze uitwerking, er is onzekerheid over de meerwaarde voor betrokken wijkprofessionals en hun organisaties en er zijn vragen over de (door)werking van gehanteerde lab-werkwijzen in de praktijk. Over deze vragen gaat dit tweejarige onderzoeksproject dat wordt uitgevoerd door de HHS, HvA, HU en InHolland. De centrale onderzoeksvraag is: Op welke manier kunnen stadslabwerkwijzen worden vormgegeven en ingezet zodat ze bijdragen aan een betere omgang met complexe stedelijke opgaven?

De uitkomsten van dit onderzoek bieden wijkprofessionals praktische tools bij het opzetten en levert de volgende producten op (1) een staalkaart Stadslabs (2) een adviesrapport: Problemen en dilemma's in het stadslab (3) een handreiking Waardevol Samenwerken in een Stadslab en (4) OMOOC Stadslabs (korte video demo's).

Plekken van hoop, kennisuitwisseling met lectoratenplatform

In 2017 hebben vijf lectoraten die alle gericht zijn op maatschappelijke issues in stadswijken (woon- en leefklimaat, veiligheid, wonen, werken, welzijn, sport) zich gecommitteerd aan het platform Stad en wijk: *participatie en veerkracht*.

Vanaf de eerste dag maakt het lectoraat Grootstedelijke Ontwikkelingen deel uit van het dagelijks bestuur en is de coördinator geïntegreerd in het lectoraat. Inmiddels bestaat het platform uit 15 lectoren van twaalf hogescholen en heeft er een reeks van debatten en uitwisseling plaats gevonden. Het blijkt ook een grote stimulans voor gezamenlijke onderzoeksaanvragen te zijn (bijv. SIA) en een gezamenlijke optreden naar buiten (Dag van de stad van Ministerie van Binnenlandse Zaken, onderzoeksdag SIA). Het platform is financieel geborgd tot de zomer 2021 en er is animo om het voort te zetten bij de partners. In het komend jaar zal ook gewerkt worden aan verdieping van de concepten van participatie en veerkracht. Er is periodiek een nieuwsbrief en een groot netwerk. Er liggen ruime kansen voor wederzijdse werkbezoeken en voor verdere profilering van de bijdrage van praktijkgericht onderzoek aan het maatschappelijk debat.

6. Vooruitblik

We kijken positief terug op de stappen die we als kenniscentrum in 2019 gezet hebben en zullen deze ontwikkeling in 2020 voortzetten. Komend jaar ligt de nadruk op:

- Het ontwikkelen van een lange-termijn strategie voor het kenniscentrum, zowel inhoudelijk als qua groeiambities.
- Het verder ontwikkelen van het kenniscentrum als organisatie en als team.
- Het verder ontwikkelen en uitvoeren van een aantal grote onderzoeksprojecten (met name RAAK-projecten) en het versterken van de samenwerking in (de ontwikkeling van) deze projecten, over de grenzen van lectoraten heen. En tevens het langzaam afbouwen van kleine individuele projecten.

De activiteiten van ons kenniscentrum zullen zich meer en meer gaan focussen rond de thema's *inclusieve stad (maatschappelijke vraagstukken)* en *nieuwe vormen van samenwerken (governance)*. Deze thema's vormen de basis van de onderzoeksagenda en de daarbij horende projecten die we als onderdeel van onze meerjarige strategie in 2020 verder zullen aanscherpen. In het verlengde daarvan zullen we onze visie op stadslabs en leernetwerken verder ontwikkelen en daarbij passende activiteiten meer structureel maken. Ook zijn we voornemens om het kenniscentrum te ontwikkelen als toegang tot De Haagse Hogeschool voor stadse vraagstukken.

De onderzoeksagenda van het kenniscentrum Governance of Urban Transitions wordt steeds scherper en wordt breed gedragen door de vier lectoraten gezamenlijk. Deze agenda is in toenemende mate bepalend voor de activiteiten binnen de vier lectoraten. Activiteiten binnen de lectoraten verschuiven steeds meer richting het niveau van stedelijke overheden in complexe netwerken. Waarbij speciale aandacht uitgaat naar de rol van burgers: hoe kunnen we burgerparticipatie organiseren en kunnen we door de ontwikkeling van middelen voor online deliberatie effectieve burgerparticipatie ondersteunen.

Op dit moment worden met Den Haag, Delft en Zoetermeer gesprekken gevoerd over de mogelijkheden voor meer structurele samenwerking en de onderzoeksagenda die daarbij past.

Ook versterking van de relatie met relevante opleidingen, in het bijzonder van de Faculteit SWE, BRV en ITD, staat hoog op de agenda. In het voorjaar van 2020 vindt daarover een tweede gesprek met de opleidingsmanagers en faculteitsdirecteuren plaats.

Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden

In 2019 ging het Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden officieel van start. Hierin werken het lectoraat Jeugdhulp in transformatie, drie gemeenten en twee jeugdhulpinstellingen samen op basis van een gezamenlijke, praktijkgerichte onderzoeksagenda. Op 4 april werd de samenwerkingsovereenkomst getekend door de bestuurders van de betrokken partijen (foto beschikbaar). Op 15 mei werd met het symposium 'Kennis in de praktijk van jeugdhulp' en de intrede van lector Rob Gilsing het kennisnetwerk ook voor de buitenwereld gelanceerd. (ook foto's beschikbaar)

Managementteam GUTs

Henno Theisens

Lector Public Governance

Sinds 2012 is Dr. Henno Theisens werkzaam aan De Haagse Hogeschool als lector Public Governance. In 2019 was Henno Leading lector van het platform Goed Bestuur voor een Veilige Wereld, waar GUTs onderdeel van uitmaakte. Per 1 april 2020 is Henno benoemd tot Leading Lector/ directeur van het kenniscentrum Governance of Urban Transitions.

Henno Theisens studeerde European Politics and Policy aan de London School of Economics en bestuurskunde aan de Universiteit Twente. In 2004 promoveerde hij aan het Center for Higher Education Policy Studie, op een vergelijkend onderzoek naar beleidsverandering in het hoger onderwijs in Nederland en Engeland. Als onderzoeker in Enschede deed hij met name internationaal consultancywerk op het gebied van hoger onderwijs. Vanaf 2005 werkte hij als analist bij de onderwijsdirectie van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in Parijs.

Rob Gilsing

Lector Jeugdhulp in transformatie

Dr. Rob Gilsing is sinds mei 2018 lector Jeugdhulp in transformatie aan De Haagse Hogeschool. Daarvoor was hij vanaf 2009 hoofd van de onderzoeksgroep Jeugd, opvoeding en onderwijs bij het Verwey-Jonker Instituut. Naast het leiding geven aan de onderzoeksgroep en het acquireren van onderzoeksopdrachten verrichtte hij daar veel met name praktijk- en beleidsgerichte onderzoeken over de volle breedte van het sociale domein. Vanaf 2013 had een substantieel deel van die onderzoeken te maken met de (toen aankomende) transitie en transformatie in de jeugdzorg. Van 1996 tot 2009 werkte Rob als (senior)onderzoeker bij het Sociaal en Cultureel Planbureau. Daar promoveerde hij op een meer bestuurskundig onderzoek naar de relatie tussen nationaal en lokaal jeugdbeleid. Van 2007 tot 2009 was hij (co)projectleider van de eerste landelijke evaluatie van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Rob is goed ingevoerd in zowel kwalitatieve als kwantitatieve onderzoeksmethoden. Van oorsprong is hij politicoloog.

Jos van Leeuwen

Lector Civic Technology

Dr. ir. Jos van Leeuwen is Lector Civic Technology sinds mei 2019. Hij studeerde begin jaren '90 Bouwinformatica aan de Technische Universiteit Eindhoven. Na zijn studie werkte hij parttime in de software-industrie en aan zijn promotieonderzoek bij de TU Eindhoven, waar hij daarna als universitair hoofddocent onderzoek deed op het gebied van collaborative design. In 2006 werd hij associate professor aan de Universidade da Madeira, Portugal. Daar initieerde hij een nieuwe bacheloropleiding in Interactive Media Design en was medeoprichter en bestuurslid van het Madeira Interactive Technologies Institute, een onderzoeks- en opleidingsinstituut dat intensief samenwerkte met Carnegie Mellon University.

Sinds 2011 werkt Jos bij De Haagse Hogeschool, initieel als hoofddocent in de faculteit IT & Design. Per 1 mei 2019 is hij Lector Civic Technology. Het lectoraat ontwikkelt kennis over het ontwerpen en inzetten van interactieve technologie die constructief bijdraagt aan de samenleving, op gebieden als democratie, burgerparticipatie, smart city ontwikkeling, community-building en sociale media. Een centraal thema is het stimuleren van de publieke dialoog.

Vincent Smit

Lector Grootstedelijke Ontwikkelingen

Dr. Vincent Smit, stadssocioloog (KU Nijmegen), na een universitair leven als sociaal-wetenschappelijk onderzoeker aan de TU Eindhoven (Bouwkunde) en Universiteit Leiden (Sociale Wetenschappen) promoveerde hij aan de TU Eindhoven. Hierna werkte hij bij de gemeente Rotterdam (beleidsontwikkeling volkshuisvesting) en bij het adviesorgaan van de regering en het parlement inzake volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer (projectleider volkshuisvesting/stad VROM-raad, later Raad voor de leefomgeving en infrastructuur). Sinds december 2005 is hij lector Grootstedelijke Ontwikkelingen aan De Haagse Hogeschool en werkt hij met docent-onderzoekers en studenten aan praktijkgericht onderzoek in Haagse stadswijken. Sinds 2018 is hij lid van de Raad van Commissarissen van woningvereniging WonenBreborg in Tilburg en Breda. Eerder was hij commissaris bij woningvereniging Casade (Waalwijk) en Singelveste (Breda). Sinds 2012 maakt hij deel uit van de bestuurlijke commissie onderzoek van de Vereniging van Hogescholen. In 2020 is hij lid van de Commissie Wetenschappelijke Integriteit van De Haagse Hogeschool. Op 1 augustus 2020 treedt hij als lector terug wegens pensionering en blijft hij als fellow lector betrokken bij het kenniscentrum.

Meike de Jong

Programma coördinator Kenniscentrum

Meike de Jong, MSc is sinds september 2019 manager KC Governance of Urban Transitions. Na de studies Bedrijfskunde en Sociologie aan de Erasmus Universiteit begon zij in 2005 als onderzoeker (op het gebied van grootstedelijke ontwikkeling) en beleidsmedewerker binnen het voormalige Centrum voor Lectoraten en Onderzoek. Daarna was zij, sinds 2014, bestuursadviseur van het College van Bestuur. In die laatste rol was ze onder andere verantwoordelijk voor de werkgroep die aan de wieg stond van de transitie richting kenniscentra.

Rachel Barrett

Managementassistente van GUTs

Rachel Barrett is de Managementassistente van GUTs. Zij is sinds November 2019 verbonden aan het kenniscentrum Governance of Urban Transitions. Ze werkt sinds 2015 op De Haagse Hogeschool.

Onderzoekers: Lectoraat Civic Technology

Arnold Jan Quanjer

Onderzoeker

Arnold Jan is hogeschooldocent bij de faculteit IT & Design, in de opleidingen Communication & Multimedia Design en User Experience Design, en is met 0,4 fte actief in het lectoraat Civic Technology. Arnold Jan doet onderzoek naar hoe technologie zich met de maatschappij verweeft, welke impact dat op sociale processen heeft en hoe technologie op een duurzame manier toegepast kan worden. Zijn specialiteit is creatief en ontwerpend onderzoeken door het maken van prototypes.

Stefanie Schuddebeurs

Senior onderzoeker

Stefanie werkt als senior onderzoeker in het lectoraat Civic Technology, met een aanstelling van 0,4 fte. Stefanie doet onderzoek in het project Publiek Dialogen, naar de factoren die invloed hebben op de kwaliteit van dialogen tussen wijkbewoners en wijkprofessionals, door actieonderzoek en theorievorming.

Alexander Roidl

Senior praktijkinstructeur

Alexander is senior praktijkinstructeur bij de opleiding User Experience Design in de faculteit IT & Design, hij is aan het lectoraat Civic Technology verbonden voor 0,4 fte. Alexander onderzoekt de diverse implicaties van mens-computer interactie met een focus op het creatief gebruiken van software. Hij werkt aan zowel de vormgeving als de technologie van interactieve installaties.

Jan Bats

Docent onderzoeker

Jan Bats is hogeschooldocent en is werkzaam bij de faculteit BFM, hij is aan het lectoraat Civic Technology verbonden voor 0,2 fte. Jan onderzoekt vanuit een filosofische en sociaalwetenschappelijke benadering hoe mensen tot morele keuzes komen in online omgevingen. Centraal staat de vraag hoe een interactieve online omgeving invloed heeft op hoe mensen daarin met elkaar omgaan.

Antti Jylhä

Docent onderzoeker

Antti is hogeschooldocent en teamleider bij de faculteit IT & Design, in de opleiding User Experience Design, en is voor 0,1 fte aan het lectoraat Civic Technology verbonden. Zijn onderzoeksinteresse ligt bij multimodale interfaces, sonic interaction design, ubiquitous computing en burgerparticipatie.

Onderzoekers: Lectoraat Jeugdhulp in Transformatie

Karin van Assen

Docent onderzoeker

Karin van Assen is docent onderzoeker bij de faculteit SWE. Karin was betrokken bij het project Integrale Hulp. Karin is voor 0,2 FTE verbonden aan het lectoraat.

Marieke Beckerman

Docent onderzoeker

Marieke is docent pedagogiek bij de Faculteit SWE voor 0,2 FTE. Haar onderzoek betrof een drietal projecten waaronder Integrale hulp en clientervaringsonderzoek in jeugdhulp. Leidschendam-Voorburg.

Cathelijne Mielo

Senior onderzoeker

Cathelijne Mieloo is senior onderzoeker bij het lectoraat Jeugdhulp in Transformatie. Ze is voor 0,9 FTE verbonden aan het lectoraat. Cathelijne heeft bijgedragen aan de projecten: Jeugdhulp in de Wijken, het cliëntervaringsonderzoek Jeugdhulp Haaglanden en Leidschendam-Voorburg, waarbij 4 klassen van de faculteit waren betrokken.

Tamara Bos

Docent onderzoeker

Karin van Assen is docent Tamara Bos is docent Social Work-Jeugd en docent-onderzoeker. Tamara heeft bijgedragen aan het onderzoek Ketenbreed leren, Diversiteit-sensitieve Jeugdhulp en is werkzaam geweest als innovatiefunctionaris van de Academische Werkplaats Samen. Nu is Tamara betrokken als projectleider van het Leernetwerk Normaliseren. Ze was tot september voor 0,2 en vanaf september voor 0,4 fte verbonden aan het lectoraat.

Cora Bartelink

Senior onderzoeker

Cora is als onderzoeker voor 0,8 Fte verbonden aan het lectoraat. Cora is betrokken geweest bij de projecten: Beter samenspel en Ketenbreed leren.

Wouter Reith

Docent onderzoeker

Wouter Reith is hogeschool-hoofddocent Pedagogiek bij de Faculteit SWE. Wouter heeft bijgedragen aan het project jeugdhulp in de wijken en beter samenspel. Hij is voor 0,3 FTE verbonden aan het lectoraat.

Marion van de Sande

Docent onderzoeker

Marion is docent onderzoeker bij de opleiding Social Work. Marion is o.a. betrokken bij het project Cultuursensitieve jeugdhulp en Relatie (passend) onderwijs. Zij is voor 0,4 FTE verbonden aan het lectoraat.

Mustafa Talib

Docent onderzoeker

Mustafa is docent onderzoeker bij de opleiding Social Work. Mustafa is betrokken bij het project cultuursensitieve jeugdhulp. Hij is voor 0,15 fte verbonden aan het lectoraat.

Onderzoekers: Lectoraat Public Governance

Andreas Funk

Docent onderzoeker

Andreas is hogeschool-
hoofddocent/Senior
Lecturer. Hij was voor 0,6
fte verbonden aan het
kenniscentrum en heeft
in November 2019 zijn
onderzoek afgerond.

Rosa Groen

Docent onderzoeker

Rosa is hogeschooldocent
bij de Faculteit Management
& Organisatie. Binnen het
lectoraat doet zij promotie
onderzoek, met als vraag:
What determines the
successes of medium-sized
Western European political
cities to attract International
Organizations? Ze is voor
0,2 fte verbonden aan het
lectoraat.

Pieter Huisman

Onderzoeker

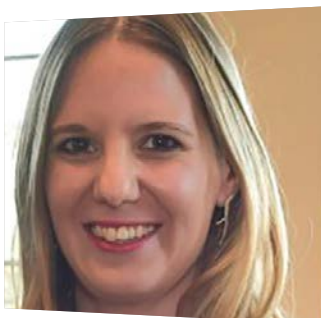
Pieter is onderzoeker bij het
lectoraat. Met zijn onder-
zoek brengt hij in kaart
welke factoren en actoren
een bijdrage leveren aan
regelruimte voor docenten in
opleidingen. Hij is voor 0,2 fte
verbonden aan het lectoraat.

Katja Rusinovic

Senior onderzoeker

Katja is senior onderzoeker.
Ze onderzoekt onder
andere huisvesting voor
ouderen en socially engaged
universiteiten. Katja is voor
0,8 fte aan het lectoraat/
kenniscentrum verbonden.

Agota Szabo

Docent onderzoeker

Agota Szabo Agota
promoveerde in 2019 bij het
lectoraat op het proefschrift:
"Adoption of governance
practices in hospitals: The
role of directors' multi-level
frames in the governance
decision-making process in
the boardroom".
Ze is voor 0,1 fte verbonden
aan het lectoraat.

Theo Zijderveld

Docent onderzoeker

Theo is docent bij de
opleiding bestuurskunde.
Zijn onderzoek binnen
het lectoraat richt zich
Publieke Professionals als
ambassadeurs op social
media. Hij is voor 0,4 fte
verbonden aan het lectoraat.

Onderzoekers: Lectoraat Grootstedelijke Ontwikkelingen

Robert Duiveman

Senior onderzoeker

Robert is senior onderzoeker, socioloog, opzetten stadslabs in Haagse wijken, onderzoeken maatschappelijke vragen (Duindorp, Laak, andere wijken). Hij is voor 0,8 fte verbonden aan het lectoraat.

Jaswina Bihari-Elahi

Docent onderzoeker

Jaswina is filosoof, docent-onderzoeker (Social Work), stadslab Laak Vitaal. Ze is voor 0,6 fte verbonden aan het lectoraat.

Wim Burggraaff

Onderzoeker

Wim is drs. geschiedenis, docent-onderzoeker (Social Work), onderzoek naar Haagse community builders, onderzoek Meerzicht Zoetermeer. Hij is voor 0,4 fte verbonden aan het lectoraat.

Gerben Helleman

Coordinator platform Stad en wijk en Kennismakelaar

Gerben is sociaal geograaf, kennismakelaar City Deal Delft (wijk Tanthof), alsmede coördinator lectoratenplatform Stad en wijk. Hij is voor 0,9 fte verbonden aan het lectoraat.

Fenna van Marle

Docent onderzoeker

Fenna is psycholoog/criminoloog, docent-onderzoeker (Integrale Veiligheid), onderzoek naar veiligheid in Zoetermeer. Ze is voor 0,4 fte verbonden aan het lectoraat.

Ruud van Wezel

Docent onderzoeker

Ruud is bouwkundig ingenieur, docent-onderzoeker (Facility Management), onderzoek gebiedsontwikkeling/ Binckhorst. Hij is voor 0,2 fte verbonden aan het lectoraat.

Karijn Nijhoff

Docent onderzoeker

Karijn is socioloog, senior onderzoeker, onderzoek Midden- en Oosteuropse migranten. Ze is voor 0,4 fte verbonden aan het lectoraat.

Marieke Kroneman

Docent onderzoeker

Marieke, pedagoog, docent onderzoeker (PABO), onderzoek Midden- en Oosteuropse migranten. Tot 1 mei was ze voor 0,4 fte verbonden aan het lectoraat.

Annet van Otterloo

Stadslabmakelaar

Annet, drs. Geschiedenis, migratie, stadslabmakelaar City Deal Den Haag, (0,5 fte vanaf 1 mei 2019)

Onderzoekslijnen

Inclusieve steden

Steden herbergen een scala van bevolkingsgroepen en sinds jaar en dag zijn de maatschappelijke scheidslijnen (op basis van verschillende factoren) ook zichtbaar in de stad. In de 21e eeuw wordt de kracht van de stad medebepaald door de vraag hoeveel van het sociale kapitaal in de stad effectief benut wordt voor de voorspoed van stad en bewoners. Kan een stad zich veroorloven om grote groepen van de stadsbewoners blijvend aan de onderkant van de stedelijke samenleving te laten zijn? Kan er perspectief op vooruitgang en ontplooiing voor alle groepen van bewoners worden ontwikkeld? Hier komen sociale mobiliteit en ruimtelijke deling bij elkaar en is inclusiviteit niet alleen een zaak van rechtvaardigheid, maar ook van stedelijke kracht en kwaliteit van samenleven.

Daarnaast zijn er ook sociaal-culturele uitdagingen als het gaat om de inclusieve stad. De diversiteit van de stedelijke bevolking is sterk toegenomen door processen van migratie, maar ook door verschuivingen binnen de autochtone populatie (gezinssamenstelling, vergrijzing, eenpersoonshuishoudens) en de eerdere trek van autochtonen naar de randgemeenten in de regio. Niet langer is in de grote steden de situatie dat er een autochtone "meerderheid" is en een allochtone "minderheid". Er is een diversiteit en omdat geen enkele groep dominant is, wordt de diversiteit ook wel aangeduid met de term "superdiversiteit". Dat zorgt voor nieuwe kansen, maar ook voor nieuwe uitdagingen en tegenstellingen. Deze "nieuwe onoverzichtelijkheid" zorgt voor een complexe dynamiek in de stedelijke bevolking die de bestuurlijke opgaven waar steden voor staan niet eenvoudiger maken.

Innovatieve governance

Sterke hiërarchische en centrale overheidssturing is niet adequaat gebleken voor stedelijke vraagstukken, maar dit geldt voor sturing via de markt evenzeer. De afgelopen jaren zien we dat in de zoektocht naar nieuwe en betere manieren om steden te besturen een verschuiving is ontstaan van urban government, met een sterke nadruk op de rol van de overheid naar urban governance, waarbij het bestuur van de stad tot stand komt in de interactie tussen overheid, marktpartijen, maatschappelijk middenveld en burgers. Deze verschillende actoren worden elk vanuit hun eigen belang gemobiliseerd om sociale problemen op te lossen, op de schaal van de stad of buurt.

Vanuit deze verschuiving van urban government naar urban governance zien we dat sociale innovaties steeds meer ruimte krijgen in de stad. Bij sociale innovaties gaat het enerzijds om het ontwikkelen van nieuwe en vernieuwende strategieën, manieren en organisatievormen om maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Anderzijds gaat het ook om nieuwe en vernieuwende manieren van samenwerking tot stand te brengen tussen verschillende maatschappelijke groepen, waarbij gelijkwaardigheid een centraal beginsel vormt. Burgers krijgen en nemen daarin steeds meer een actieve rol, meer verantwoordelijkheid en initiatief, in vormen van participatie, activisme of community-vorming.

Civic Technology

In de transitie naar een participatieve stad geeft enerzijds de overheid aan burgers een actieve rol in het besturen en inrichten van de samenleving en nemen anderzijds burgers zelf het initiatief met de gemeenschap waarin zij leven. Civic Technology is technologie die beide bewegingen mogelijk maakt. Sensortechnologie en data science bijvoorbeeld kunnen overheden en burgers gedetailleerder en actueler inzicht geven in de stedelijke leefomgeving en kan ze helpen effectief te handelen om die omgeving te verbeteren. Informatie- en mediatechnologieën, zoals platforms voor online deliberatie, zijn instrumenteel om burgers de sterke informatiepositie te geven die nodig is voor effectieve burgerparticipatie en democratie. Media- en social mediatechnologie zijn essentiële instrumenten in het bouwen van een community en het ondersteunen van lokale, culturele activiteit. Digitale technologie speelt in de leerprocessen van sociale transitie – het publiek leren – een sleutelrol: digitale kanalen en middelen bieden toegang tot kennis en helpen gezamenlijk kennis te creëren en delen.

Lectoraat Jeugdhulp in Transformatie, Rob Gilsing

Overzicht projecten

1. Jeugdhulp in wijken vergeleken

(zie uitgebreide omschrijving in kader in de hoofdtekst)

Doel: nadere verklaringen te komen voor de verschillen tussen verwacht en daadwerkelijk gebruik van jeugdhulp op wijkniveau in de tien gemeenten van de jeugdhulpregio Haaglanden. In het project werkt het lectoraat nauw samen met het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Dat stelt verklaringsmodellen op waarin het gebruik van jeugdhulp op wijkniveau zo goed mogelijk verklaard wordt op basis van populatie- en wijkenmerken en zet op basis van dat model het verwachte gebruik af tegen het daadwerkelijke gebruik. Het SCP heeft hierover in maart 2020 gerapporteerd.

2. Cliëntervaringsonderzoek jeugdhulp

Doel: inventariseren cliëntervaringen. Vijf klassen 2ejaars-studenten Social work en Pedagogiek onderzochten in 2019 kwalitatief cliëntervaringen, rond 'passende hulp' en samenwerking tussen organisaties. Het eindrapport is uitgebracht in december 2019. De aanbevelingen worden verder gesproken door gemeenten en jeugdhulpaanbieders. Herhaling van het onderzoek vindt waarschijnlijk plaats in 2020/21.

3. Zorgpaden en kwaliteit residentieel verblijf (Ketenbreed leren)

Doel: leren van specialistische intensieve jeugdhulptrajecten, door 15 casussen nauwgezet te reconstrueren met jongeren, ouders en professionals. Om uiteindelijk tijdig tot effectieve hulp te komen. De onderzoeksresultaten worden benut in de minor Zorgcoördinatie complexe casuïstiek. Waar mogelijk worden studenten ingezet. Resultaten worden geïntegreerd in landelijk onderzoek. Onderzoek loopt door tot 2021.

4. Beter samenspel

Doel: 1) met actiegericht onderzoek het lerend vermogen in het programma Beter Samenspel versterken; 2) inzicht in de door professionals en cliënten ervaren meerwaarde van het programma. Beter Samenspel richt zich op versterkte samenwerking tussen lokale teams en gecertificeerde instellingen. Het onderzoek is eind 2019 gestart wordt afgerond in 2021.

5. Relatie passend onderwijs – jeugdhulp

(zie uitgebreide omschrijving in kader in de hoofdtekst)
Het doel van dit project is het verbeteren van de samenwerking tussen (passend) basisonderwijs en jeugdhulp door actiegericht onderzoek. Veel professionals in de jeugdhulp en (passend) onderwijs geven aan dat er in de samenwerking tussen beide domeinen nog veel te winnen is. Er is vaak sprake van gescheiden werelden.

Door het inrichten van lerende netwerken rond een aantal scholen / in een aantal wijken in de regio trachten we inzicht te verkrijgen in de wijze waarop de samenwerking op de werkvloer kan worden geoptimaliseerd, zodat kinderen daadwerkelijk vanuit de 1G1P-gedachte worden ondersteund. Ook kijken we wat daarvoor nodig is op organisatorisch en bestuurlijk niveau (governance).

6. Diversiteitssensitieve jeugdhulp

Doel: in leernetwerken onderzoeken hoe diversiteits sensitief werken in de jeugdhulp versterkt kan worden, bijdragend aan toegankelijkheid voor en maatwerk bij jeugdigen/gezinnen met een niet-westerse migratieachtergrond. Formele en informele organisaties, ervaringsdeskundigen, studenten en onderzoekers nemen deel in de leernetwerken. Een pilot start in 2020, die benut wordt voor een RAAK-Pro-aanvraag.

7. Leernetwerk normaliseren

Doel: vierjarige leernetwerkstructuur normaliseren van opvoeden en opgroeien om onnodig jeugdhulpgebruik terug te dringen, waarin jeugdigen en ouders, professionals, beleidsmakers en onderzoekers (en mogelijk studenten) deelnemen. Het project is ingebed in de mede door ZonMw gefinancierde regionale kenniswerkplaats jeugd *Samen verder*. Looptijd: zomer 2020 – zomer 2024.

Partners en netwerk

Het lectoraat werkt door de inbedding in het Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden structureel samen met de gemeenten Delft, Den Haag, Zoetermeer en de jeugdhulpaanbieders Jeugdformaat en Youz – en vanaf 2020 ook met Ipse de Bruggen en JB West. Via het Kennisnetwerk is de verankering in de beroepspraktijk goed geborgd. Het kennisnetwerk zorgt ervoor dat het lectoraat onderzoek doet naar vragen die in de jeugdhulp in Haaglanden leven en dat de resultaten van het onderzoek die beroepspraktijk ook ten goede kunnen komen. Het kennisnetwerk beoogt daarnaast de onderwijsprogramma's van de HHs te versterken, in het bijzonder van de opleidingen van de faculteit SWE.

Het lectoraat werkt op ad hoc-basis samen met andere organisaties die in de regio Haaglanden op de een of andere manier bij de jeugdhulp betrokken zijn. Denk aan vertegenwoordigers van cliënten (zowel jongeren als ouders), lokale teams, onderwijsbesturen, samenwerkingsverbanden passend onderwijs, organisaties in de jeugdbescherming, andere aanbieders van jeugdhulp en jeugdgezondheidszorg. De toegang tot deze organisaties wordt soms vergemakkelijkt door de deelname in het Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden.

Het lectoraat participeert actief in de Academische werkplaats transformatie jeugd SAMEN (vanaf 2020: Regionale Kenniswerkplaats Jeugd Samen verder), die de regio's rond Den Haag, Leiden en Gouda bedient. Hierin participeren naast de HHs onder meer gemeenten, aanbieders van jeugdhulp, de Universiteit Leiden, TNO en de Hogeschool Leiden.

Het lectoraat is verder betrokken bij de de Werkplaats Sociaal Domein, waarvan het voortouw bij de Hogeschool Leiden ligt. Het lectoraat werkt samen met de Universiteit Leiden (afdeling Bestuurskunde en de LUMC Campus Den Haag), met lectoraten Jeugd van de Hogeschool Leiden, het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Verwey-Jonker Instituut. Het lectoraat is aangesloten bij de Kamer Jeugd van het lectorenplatform Sociaal domein.

Plannen komend jaar

Vanuit het werkveld is de wens geuit om te komen tot een minor rond zorgcoördinatie en complexe casuïstiek. Het lectoraat ontwikkelt in samenspraak met het werkveld en de opleidingen deze minor, die in het schooljaar 2020/21 van start gaat.

In het algemeen staat versterking van de relatie met de opleidingen, in het bijzonder van de Faculteit SWE, hoog

op de agenda. In het voorjaar van 2020 vindt daarover een gesprek met de opleidingsmanagers plaats.

De verwachting is dat de jeugdhulp-transformatiedoelen *1) normaliseren, demedicaliseren en ontzorgen en 2) preventie* steeds belangrijker gaan worden in de gedachten- en beleidsvorming rond de jeugdhulp. Het lectoraat werkt aan deze onderwerpen – heel concreet in een visietraject normaliseren in opdracht van de gemeente Delft, en in de leernetwerken normaliseren (zie bij projecten).

Het lectoraat zet in diverse projecten in op het werken met leernetwerken. Leernetwerken dragen bij aan cyclische ontwikkeling van kennis vanuit verschillende perspectieven, waarbij deze kennis snel gedeeld kan worden.

De ambitie is om in 2020 de internationale samenwerking te versterken. De gedachtenvorming daarover vindt plaats in de kenniskring. In eerste instantie wordt aansluiting gezocht bij de netwerken die er zijn vanuit de opleidingen van de faculteit SWE.

In het voorjaar 2020 gaat de website van het Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden online.

Lectoraat Civic Technology, Jos van Leeuwen

Het lectoraat Civic Technology ontwikkelt kennis over het ontwerpen en inzetten van interactieve technologie die constructief bijdraagt aan de samenleving, op gebieden als democratie, burgerparticipatie, smart city ontwikkeling, community-building en sociale media. Het onderzoeksterrein omvat Smart City technologie, maar richt zich vooral op Smart Citizen oplossingen, waarmee mensen in hun rol van burger gesterkt worden.

Zie <https://civictechology.nl> voor actuele informatie over het lectoraat.

Overzicht projecten

1. Spraakinterfaces in de publieke ruimte

In dit project zoeken we naar het potentieel van spraakinterfaces voor kunstmatige intelligentie in de publieke ruimte: wat als je een gesprek zou kunnen hebben met een lantaarnpaal die verbonden is met zijn omgeving, die superlokale informatie verzamelt, deel is van een netwerk en een link kan leggen met de gemeente? Het onderzoek zal inzicht geven hoe ervaringen met zulke sprekende lantaarnpalen te ontwerpen die mensen waarderen. Invloedsfactoren die we hebben geconstateerd zijn bijvoorbeeld de locatie van de lantaarnpaal, zijn identiteit, de intonatie, het onderwerp en het nut van de lokale kennis die hij heeft.

2. Publieke Dialogen #goedgesprek

Veranderingen in de samenleving leiden steevast tot onbehagen, spanningen en maatschappelijke onrust, ook in de huidige tijd. Media, en in het bijzonder social media, maken dat onbehagen en die onrust snel en effectief zichtbaar en hebben daarmee een vergrotend effect op de sentimenten en polarisatie in de samenleving, terwijl een dialoog niet gemakkelijk zal ontstaan. Dit project startte op 1 april 2019, heeft een looptijd van 2 jaar en wordt gefinancierd met een SIA RAAK-Publiek subsidie, aangevuld met cofinanciering door de projectpartners. Bij het onderzoeksproject zijn naast de consortiumpartners ook studenten betrokken van diverse opleidingen, die helpen kennis te ontwikkelen over het ontwerpen van online deliberatie.

3. Geluid en Internet of Things

Dit project onderzoekt hoe geluid kan worden ingezet als communicatiemedium voor de toenemende rol van Internet of Things, in de privé en de publieke ruimte. Objecten worden steeds vaker verbonden aan het internet en krijgen mogelijkheden om te communiceren. Geluid kan daarbij een belangrijk rol spelen, om de cognitieve last van al die communicatie te beperken. Om de orkestratie daarvan te kunnen ontwerpen moet nieuwe kennis ontwikkeld worden; we doen dat op een exploratieve en experimentele wijze.

4. Online platform voor wijkagenda's

In de gemeente Den Haag wordt de komende tijd voor elke wijk een agenda vastgesteld met zaken die voor de bewoners belangrijk zijn en die door de gemeente in de komende jaren moeten worden opgepakt. Om de agenda in te vullen is samenwerking in de wijk nodig, waarbij alle bewoners kunnen meepraten en gemeenteambtenaren hun kennis en ervaring inbrengen. Dit proces zal zich in bijeenkomsten en online gaan afspelen en we werken met de gemeente aan een online platform dat dit mogelijk maakt.

Partners en netwerk

Het netwerk van het lectoraat is in 2019 sterk gegroeid. In het Publieke Dialogen project wordt samengewerkt met drie gemeenten en met maatschappelijke organisaties als Vestia en ProDemos. Allen hebben een actieve rol in het uitvoeren van het project, hetgeen essentieel is om tot toepasbare en relevante kennisontwikkeling te komen. Ook kleine ondernemingen in en buiten de regio nemen hierin deel.

Er wordt een intensieve samenwerking met OpenStad opgezet, in de gemeente Amsterdam, voor het ontwikkelen van het online deliberatieplatform. Hiermee draagt het lectoraat significant bij aan dit open source platform dat door steeds meer Nederlandse gemeenten wordt ingezet.

In samenwerking met academische partners, in het bijzonder met verschillende onderzoeksgroepen van de TU Delft, zijn grootschalige onderzoeksvoorstellen ingediend op het terrein van Quantum Computing en de inzet van Kunstmatige Intelligentie in burgerparticipatie. Het lectoraat Civic Technology vervult in deze samenwerkingsverbanden een essentiële rol om nieuwe technologie dichterbij de praktijk en de maatschappij te brengen, om in de schaal van Technology Readiness Levels een betekenisvolle stap omhoog te zetten.

Plannen komend jaar

Burgerparticipatie is inmiddels voor elke gemeente niet meer een kwestie van of, maar des te meer van hoe we het gaan doen. Via allerlei websites en apps krijgen burgers de gelegenheid om te stemmen, ideeën in te brengen en meldingen of suggesties te doen. Hoewel dit soort middelen al tot meer betrokkenheid leiden, is er nog lang geen sprake van brede participatie in democratische processen, Habermas' ideaal van de deliberatieve democratie. Het lectoraat draagt met experimenteel onderzoek bij aan de ontwikkeling van middelen voor online deliberatie die dit ideaal een stapje dichterbij brengen. We genereren daarbij kennis over het ontwerpen van deze middelen en de

impact ervan op de democratie. De samenwerking met de gemeenten Den Haag en Amsterdam wordt daarin verder geïntensiveerd en uitgebouwd naar andere gemeenten in de regio en landelijk.

Kunstmatige intelligentie heeft zich het afgelopen decennium technisch zeer snel ontwikkeld en kan op steeds meer terreinen zinvol worden ingezet. De vraag over wat mogelijk is wordt daardoor steeds minder relevant, terwijl vragen over wat wenselijk is en in welke vorm kunstmatige intelligentie zich acceptabel en verantwoordelijk integreert in de mensenmaatschappij steeds meer prangend worden. Het lectoraat is aangesloten bij de Nederlandse AI Coalitie.

Met een consortium van academische en maatschappelijke partners ontwikkelen we onderzoeksvoorstellen (NWA in ontwikkeling, Horizon 2020 reeds ingediend) om de inzet en impact van AI in online deliberatie te ontwerpen, ontwikkelen en evalueren.

Het Quantum Computing project, ingediend onder penvoerderschap van de TU Delft, zal bij toekenning van de NWA-subsidie een belangrijke verbinding leggen met HBO-ICT-onderwijs waarbij docenten en studenten worden betrokken bij het creëren van zowel de gebruikersinterface als het onderwijsmateriaal voor deze nieuwe vorm van softwareontwikkeling.

Lectoraat Public Governance, Henno Theisens

Overzicht projecten

1. **Naar verantwoorde rebellie: Governance en inspraak bij collectieve woonvormen voor ouderen , Katja Rusinovic**
Hoe kunnen belemmeringen die ondernemers ervaren in de governance van woonvormen worden weggenomen, in het bijzonder op het gebied van het organiseren van inspraak en het omgaan met wet- en regelgeving?
2. **Socially Engaged Universities, Katja Rusinovic**
Kennis, ervaringen en best-practices over de samenwerking tussen Europese kennisinstellingen en hun maatschappelijke partners te delen. Vanuit De Haagse Hogeschool en de gemeente Delft wordt de City Deal Kennismaken ingebracht als voorbeeld, waarbij vanuit het Erasmus+ project tevens wordt ingezet op het (structureel) verbinden van het onderwijs met (vragen vanuit) de gemeente.
3. **Regeldruk en regelruimte in het HBO, Pieter Huisman**
Het in kaart brengen welke factoren en actoren een bijdrage leveren aan regelruimte voor docenten in opleidingen.
4. **Publieke Professionals als ambassadeurs op social media, Theo Zijderveld**
Inzicht in beleidsvragen, spanningsvelden en gevraagde competenties die belangrijk worden als publieke professionals vanuit hun organisatie op social media actief worden als online ambassadeurs.
5. **Kennisinfrastructuur voor onderwijs, Katja Rusinovic & Henno Theisens**
Ter ondersteuning en onderbouwing van het advies van de onderwijsraad over kennisinfrastructuur voor het onderwijs zijn wij gevraagd een gerichte internationale vergelijking te doen. Wat kan Nederland leren van een aantal inspirerende voorbeelden van onderwijssteuning in andere – met Nederland vergelijkbare - landen?

Proefschriften

6. **Adoption of governance practices in hospitals: The role of directors' multi-level frames in the governance decision-making process in the boardroom (proefschrift afgerond in 2019), Agota Szabo**
This doctoral dissertation studies the adoption of governance practices on not-for-profit hospital boards as perceived by the individual board members.
7. **Local challenges in a rapidly changing world: What determines the successes of medium-sized Western European political cities to attract International Organizations? A comparison between Geneva, The Hague, Vienna and Copenhagen, Rosa Groen.**
What determines the successes of medium-sized Western European political cities to attract International Organizations? A comparison between Geneva, The Hague, Vienna and Copenhagen.
8. **Virtue and Public Reason, Andreas Funk**
Doctoral dissertation on the role of virtue and public reason in contemporary democracies.
9. **The interaction between the police and non-state security providers in the poor urban areas of Luanda, Antonio Frank**
How is the interaction between the police and non-state actors involved in the provision of security in the city of Luanda and in which circumstances do non-state security providers complement, accommodate, compete, or substitute the police?
10. **Value co-creation in Higer Education (aanvraag), Arjan Mulder**
This study explores the relationship between stakeholder involvement in co-creating education at Dutch Universities of Applied Sciences and the value that's been created for education programmes and their stakeholders.

Partners en netwerk

Samenwerking met partners binnen het lectoraat is voornamelijk binnen projecten:

Socially engaged universities

De betrokken kennispartners en hun gemeenten zijn:

- Universiteit van Exeter,
- Universiteit van Parma,
- Universiteit van Gent,
- Universiteit Maagdenburg
- Haagse hogeschool (samen met de gemeente Delft).

Verantwoorde rebellie

- Vastgoed zorgsector
- D'Article Enterprise
- Woonz BV
- SOR
- ProGoDo
- EUR
- Hogeschool Rotterdam
- Hogeschool Leiden
- Bureau Vijftig
- CareBnbB
- VTW
- Aedes
- Marjo Visser Advies en Interimmanagement
- Grey Valley
- NVTZW
- Atelier Rijksbouwmeester

Publieke Professionals als ambassadeurs op social media

- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)
- Politie Haaglanden
- Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)

Onderwijsprojecten

- Onderwijsraad
- Ministerie van OCW
- TIAS Universiteit Tilburg
- VU Amsterdam
- Erasmus Universiteit
- Ministerie van OCW

Voor de promotietrajecten

- Het Ministerie van Buitenlandse Zaken,
- Gemeente Den Haag,
- Provincie Zuid-Holland
- Universiteit Leiden
- Vrije Universiteit

Plannen komend jaar

Het lectoraat Public Governance zal, nu het onderdeel is van het kenniscentrum Governance of Urban Transitions zijn focus verleggen van de nationale overheid, naar de rol van stedelijke overheden in complexe governance netwerken. Op dit moment worden met Den Haag en Zoetermeer gesprekken gevoerd over de mogelijkheden voor samenwerking en de onderzoeksagenda die daarbij past.

Lectoraat Grootstedelijke Ontwikkelingen, Vincent Smit

Overzicht projecten

Voltooid en gepubliceerd in 2019

1. "Aanpassen in Nederland. Ambivalenties en ambities. Midden- en Oosteuropese kinderen en hun ouders in Den Haag, stadsdeel Segbroek".

Onderzoek door Karijn Nijhoff en Marieke Kroneman, opdrachtgever: gemeente Den Haag, stadsdeel Segbroek. Ondanks diverse knelpunten vinden deze gezinnen in Segbroek over het algemeen goed hun weg. Ondersteun de ambities, creëer meer taalaanbod, onderhoud een nauwe band met ouders en kinderen.

2. "Plekken van hoop en verandering. Samenwerkingsverbanden die lokaal verschil maken".

Gerben Helleman, Stan majoor, Vincent Smit en Guido Walraven (red.), Lectoratenplatform stad en wijk: participatie en veerkracht. Eburon 2019. Inbreng van onderzoek door aangesloten lectoraten op dit thema. Reflectie op resultaten door kernredactie. Rollen en taken in steden en wijken verschuiven. Er ontstaat een nieuw speelveld. Uit casestudies blijkt dat er kansen liggen voor nieuw verhoudingen, maar ook dat er nog veel knelpunten zijn.

3. "Van iedereen en van niemand. Community builders in Den Haag".

Wim Burggraaff en Vincent Smit, opdrachtgever Dienst Publiekszaken gemeente Den Haag. De nieuwe functie "community builders" is door de gemeente Den Haag geïntroduceerd. Het wordt wel gezien als opbouwwerkers in gemeentelijke dienst. Deze nieuwe functionarissen zijn gevolgd (invulling functie, context, kwetsbaarheden). In de wijken waarin zij werkzaam zijn, verrichten zij nuttig werk. Er zijn voor de toekomst kwetsbaarheden die aandacht vragen.

4. "Hoe woningcorporaties hun maatschappelijke waarde vergroten. Tussen systeemmacht en ieders eigen kracht – naar een nieuw toekomstperspectief".

Guus Haest, extern onderzoeker lectoraat. Haest zoekt in dit onderzoek naar mogelijkheden om de maatschappelijke waarde van de woningcorporaties voor de samenleving te vergroten.

5. "Gebiedsbranding. Samenwerken aan succesvolle wijken".

Hans Kars en Rian Peeters, extern onderzoekers lectoraat. Kars en Peeters onderzoeken de wijze waarop de identiteit van een wijk kan worden gevonden en wat hiervan de meerwaarde is voor de wijkaanpak. In het tweede deel gaan zij in op methoden en instrumenten die in wijkonderzoek (door studenten) benut kunnen worden.

Voltooid in 2019, gepubliceerd in 2020

6. "Positief, precies en perspectief. Veiligheid in twee Zoetermeerse wijken".

Fenna van Marle en Marco van der Land, docent-onderzoekers lectoraat. Tachtig studenten Integrale veiligheidskunde spraken met bewoners van twee wijken in Zoetermeer over hun beleving van de wijk en hun gevoel van veiligheid. Er valt veel te winnen als het vraagstuk van de veiligheid in de wijk meer positief wordt geduid (vertrouwen, bekendheid, herbergzaamheid), als meer precies wordt vastgesteld welke tijden en locaties onder druk staan en als er een perspectief van vertrouwen wordt gehanteerd.

7. "Duidelijk Duindorp. Publieke dialoog over een wijk onder druk".

Robert Duiveman, Elke Muller, Artie Ramsodit. Met een begeleidend document door Vincent Smit en Laurence Guerin. Samenwerking met platform Connected Learning en gemeente Den Haag, stadsdeel Scheveningen. Studie waarin publieke dialoog met partners is gehouden over woonruimteverdeling, veiligheid en het beleid van vergunningverlening bij evenementen. Duindorp heeft ook de gebeurtenissen met het vreugdevuur op oudjaar veel politieke aandacht en dit onderzoek heeft een hoge politieke gevoeligheid. Het onderzoek ziet mogelijkheden voor meer dialoog en begrip tussen partijen in de wijk en professionals en lokale overheid.

8. "Verandering door actieonderzoek, in stadslabs op weg naar nieuwe praktijken".

Jaswina Bihari en Wim Burggraaf (red.), van Gorcum. Resultaten van onderzoek in Haagse stadslabs in Laak en Mariahoeve door docent-onderzoekers van het lectoraat en enkele opleidingen. Slotbeschouwing Vincent Smit.

Gestart in 2019, lopend in 2020 e.v.

9. "Den Haag in meervoud. Een stad met een systeem- en een leefwereld"

Bundel van lectoraatsonderzoek van docent-onderzoekers over diverse onderwerpen in de stad. Haagse Sociale en Culturele Verkenningen 4. Vincent Smit en Fenna van Marle (red.).

10. "Lokale Samensturing huizen van de Wijk. Actie-onderzoek naar collaborative governance in acht buurthuizen".

Robert Duiveman, Jaswina Bihari en Wim Burggraaff participeren in een breed onderzoek van drie hogescholen (HvA penvoerder) naar het functioneren van buurthuizen. Lectoraat doet voor Den Haag onderzoek in Laak (Vliethage) en Transvaal (Mandelaplein) en brengt bestuurskundige reflectie in. Project gesubsidieerd door regieorgaan SIA.

11. "Veiligheid en vertrouwen in de wijk".

Fenna van Marle, docent onderzoeker lectoraat. Onderzoek naar het omgaan met discretionaire ruimte onder wijkprofessionals.

12. Lectoratenplatform stad en wijk, participatie en veerkracht.

Coördinator Gerben Helleman. Lectoraat penvoerder en lid dagelijks bestuur. www.platformstadenwijk.nl

13. City Deal Delft: stadslab Delft Tanthof.

Kennismakelaar Gerben Helleman. Lectoraat penvoerder, samenwerking met gemeente Delft, Inholland en TU Delft.

14. City Deal Den Haag: stadslabs Den Haag en de brug naar kennisdeling.

Kennismakelaar Annet van Otterloo. Lectoraat penvoerder, samenwerking met gemeente Den Haag, universiteit Leiden en Inholland.

Belangrijk in 2019:

Voor 2019 wil ik vier dingen noemen die in zekere zin eruit springen: visitatie, lectoratenplatform, groot project binnen-gehaald en het contact met de gemeente Den Haag.

1. Positieve uitkomst van de visitatie, mei 2019.

Uit het rapport van de visitatiecommissie:

De commissie ziet binnen het Kennisprogramma Stad een aantal interessante ontwikkelingen, die het meest pregnant aanwezig zijn binnen het subthema Inclusive Cities [lectoraat GSO]. Daar waar het schuurt tussen de actoren zoeken de onderzoekers naar nieuwe oplossingen. Volgens de commissie heeft De Haagse Hogeschool hiermee een niche te pakken.

Uit de mondelinge toelichting van de Commissie wordt duidelijk dat bij het begrip "niche" bedoeld wordt op (onderzoek naar) het ruime tussengebied tussen de vier centrale spelers in: de overheid, de markt, het maatschappelijk middenveld en de bewoners. Het gaat niet om (onderzoek naar) één partij, maar juist naar de vele interacties (soepel dan wel schurend) tussen deze spelers.

2. Publicatie van "Plekken van hoop en verandering.

Samenwerkingsverbanden die lokaal verschil maken". Gerben Helleman, Stan majoor, Vincent Smit en Guido Walraven (red.), Lectoratenplatform stad en wijk: participatie en veerkracht. Eburon 2019. Er volgde een groot congres (september 2019, 140 deelnemers) met debat en waardering.

3. Toekenning 300.000 euro subsidie door SIA van het Raak Publiek project "de stad als lab". Van de 56 aanvragen zijn er 23 goedgekeurd en het bericht van SIA was dat in de ranking van de onderzoeksvoorstellen dit project op de tweede plaats is gezet.

4. Verder een hogere intensiteit van samenwerking met de gemeente Den Haag: stadslabs in wijken als Laak en Duindorp, City Deal Kennis Maken, community builders, CID, staat van de stad.

Partners en netwerk

Samenwerking met praktijk:

- Met de gemeente Den Haag is er contact met diverse diensten (DSO, OCW, DPZ, Strategie) en gemeenteraadsleden.
- Dit is ook het geval met de gemeente Delft en Zoetermeer.
- Binnen Den Haag zijn er contacten met woningcorporaties (Staedion, Haagwonen), welzijnsorganisaties (Mooi, Extra), onderwijs (Mondriaan, Edith Stein) en andere organisaties.
- Bij (stadslab)onderzoek in de wijk is er veel contact met diverse maatschappelijke organisaties, ondernemers en zzp-ers in de wijk.

Samenwerking met andere onderzoeksinstellingen:

- Binnen de sector van de hogescholen zijn er werkrelaties met de Hogeschool van Amsterdam, Inholland, Windesheim, Hogeschool Utrecht, Avans, Aeres.
- Ook met andere kennisinstellingen is er contact: Technische Universiteit Delft, Universiteit Leiden, Erasmusuniversiteit, Universiteit van Amsterdam. Voorts kunnen instellingen als Platform31, Platformstad, Clicknl, VNG en Corpoventista genoemd worden.
- Het lectoratenplatform stad en wijk borgt veel contact en uitwisseling met andere hogescholen.

Samenwerking met andere instellingen op landelijk en internationaal niveau:

- Via City deal kennismaken zijn er internationale contacten, via (participatie aan) consortia van onderzoek (Erasmus), via het deelnemen aan congressen

Plannen voor komend jaar

Concrete plannen blijken uit het overzicht van projecten die nog doorlopen in en na 2020. Daarnaast zal vanuit het lectoraat vooral veel aandacht uitgaan naar stadslabs en de verschillende projecten die rond dit thema plaatsvinden. Tevens zal de aandacht expliciet uitgaan naar de twee City Deals Kennis Maken (Den Haag en Delft) en naar het project lokale samensturing. Belangrijk om ook hier te noemen is dat in de zomer van dit jaar het lectoraat van Vincent Smit, vanwege zijn pensioen, overgenomen zal worden door Katja Rusinovic.

Overzicht publicaties

Boeken:

- Szabo, A. (2019) "Adoption of governance practices in hospitals: The role of directors' multi-level frames in the governance decision-making process of the boardroom", Den Haag, AVEKA
- Kroneman, M. & Nijhoff, K. (2019) "Aanpassen in Nederland: ambivalenties en ambities. Midden- en Oost Europese kinderen en ouders in Den Haag, stadsdeel Segbroek", Den Haag, De Haagse Hogeschool
- Kars, H. & Peters, R.. (2019) "Gebiedsbranding. Samen werken aan succesvolle wijken", Den Haag, De Haagse Hogeschool
- Helleman, G., Smit, V., Walraven, G. & Majoor, S. (2019) "Plekken van hoop en verandering: samenwerkingsverbanden die lokaal verschil maken" Den Haag, Eburon, <https://platformstadenwijk.nl/2019/09/06/boek-plekken-van-hoop-en-verandering/>
- Burggraaf, W. & Smit, V. (2019) "Van iedereen en van niemand. Community builders in Den Haag", Den Haag, De Haagse Hogeschool
- Haest, G. (2019) "Hoe woningcorporaties hun maatschappelijke waarde vergroten", Den Haag, De Haagse Hogeschool
- Nijhoff, K. (2019) "Ondersteuning van ondernemende statushouders. Ervaringen uit de praktijk", Den Haag, De Haagse Hogeschool
- Nijhoff, K. (2019) "Support Programs for Entrepreneurial Refugees in the Netherlands. An overview of practical experiences", Den Haag, De Haagse Hogeschool/EMEN
- Gilsing, R.J.H. (2019) "Normaal doen - en andere wonderwoorden van de transformatie jeugdhulp. Interprofessionele dialoog als sleutel. Rede in verkorte vorm uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van lector Jeugdhulp in transformatie aan De Haagse Hogeschool op 15 mei 2019", Den Haag, De Haagse Hogeschool

Tijdschriftartikel

- Nijhoff, K. (2019) "Dutch assimilation versus migrants' hybridism: Narratives of Poles in The Hague", Social Identities. Journal for the Study of Race, Nation and Culture
- Rusinovic, K.M.(2019) "Senior Co-Housing in the Netherlands: Benefits and Drawbacks for Its Residents", International Journal of Environmental Research and Public Health
- Quanjer, A.R.B., Jylhä, A.T., van Leeuwen, J.P.(2019) "Early Concept Validation through Provocative Experience Prototyping", User Experience & Urban Creativity", <https://civictchnology.nl/publication/2019-uxuc/>
- Gilsing, R.J.H., Hal, van L., Hoff, van der M. (2019) "We moeten eens om tafel: samen aan het werk met gezinnen met meervoudige problemen", Tijdschrift voor Jeugdgezondheidszorg
- Rilsing, R.J.H. (2019) "Transformatie in de jeugdhulp: de noodzaak tot wonderwoordendialoog", Jeugdbeleid, https://link.springer.com/article/10.1007/s12451-019-00218-7?wt_mc=alerts.TOCjournals&utm_source=toc&utm_medium=email&utm_campaign=toc_12451_13_4

Hoofdstuk in boek

- Bihari - Elahi, M.J. (2019) "Veerkracht versterking op de arbeidsmarkt. De rol van de professional", Den Haag in meervoud. Inclusiviteit als opgave tussen de systeem- en leefwereld", <https://laakvitaal.nl/wp-content/uploads/2019/04/Veerkracht-versterking-op-de-arbeidsmarkt.-De-rol-van-de-professional..pdf>
- Duiveman, R.M. (2019) "Wat te doen in de stad? Stadslabs", Den Haag in meervoud. Inclusiviteit als opgave tussen de systeem- en leefwereld, https://www.researchgate.net/publication/332969256_Wat_te_doen_in_de_stad_Stadslabs
- Jylhä, A.T., Quanjer, A.J., van Leeuwen, J.P., Harraou, I. (2019) "Designing an Intervention for Creating Awareness in Motorists about Vehicle Emission Consequences on Human Health", People, Personal Data and the Built Environment, <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-319-70875-1>

Publicaties sociale/populaire media

- Groen, R.S. (2019) "Doe meer recht aan het internationale profiel van de stad"
- Groen, R.S. (2019) "Juist Den Haag verdient een burgemeester met internationale blik"
- Smit, V. (2019) "Bakfietsen in Haagse wijken"
- Rusinovic, K.M. "Leerlingen met bovengemiddeld leerniveau hebben toch moeite met taal"
- Smit, V. (2019) "nieuwe kennis met City deal"
- Rusinovic, K.M. (2019) "Radiobijdrage Dutch Buzz over Schilderswijk en Escamp University", <https://www.dutchbuzz.nl/node/291>
- Rusinovic, K.M. (2019) "Schilderswijk University biedt extra uitdaging voor slimme kinderen met leerhonger", <https://www.ad.nl/den-haag/schilderswijk-university-biedt-extra-uitdaging-voor-slimme-kinderen-met-leerhonger~a68f0062/>
- Gilsing, R.J.H. (2019) "Interview t.b.v. artikel in Telegraaf"

Rapporten gericht op beroepspraktijk of maatschappij

- Fluegge, T., Anderson, L., Bernazzoli, A., Buysse, A., Dean, A., De Neve, I., Dewaele, A., Ferraresi, E., Guareschi, M., Mancini, C., Pohlenz, P., Rusinovic, K.M., Valenti, S., Wolleb, G. (2019) *"Universities and their Communities: A state-of-the art review of community university partnerships and community academic partnerships in Belgium, Germany, Italy, the Netherlands and the United Kingdom"*, <https://www.seuproject.eu/wedit/uploads/contentuti/6/state-of-the-art-review.pdf>
- Zijderveld, M.C. (2019) *"Conceptverslag onderzoek naar politieagenten op social media"*
- Rusinovic, K.M., Bochove, van, M., Sande, van de, J. (2019) *"Collectieve woonvormen voor ouderen: een urgente opgave voor urban governance"*, <https://www.dehaagsehogeschool.nl/docs/default-source/documenten-onderzoek/lectoraten/public-governance/collectieve-woonvormen-ouderen.pdf>
- Rusinovic, K.M. (2019) *"Schilderswijk en Escamp University: de weekendschool als motor voor sociale mobiliteit?"* https://www.dehaagsehogeschool.nl/docs/default-source/documenten-onderzoek/lectoraten/public-governance/schilderswijk-escamp-university.pdf?sfvrsn=e177aea9_2
- Mielo, C.M., Bartelink, C., Gilsing, R.J.H. (2019) *"Kwalitatief cliëntveringsonderzoek (CEO) Haaglanden 2019. Een pilot voor kwalitatief cliëntveringsonderzoek in samenwerking met het hoger onderwijs"*, https://www.dehaagsehogeschool.nl/docs/default-source/documenten-onderzoek/lectoraten/jeugdhulp-in-transformatie/w1912-0067-ceo-haaglanden-rapportage_def.pdf?sfvrsn=d2817347_6
- Rusinovic, K.M & Theisens, H.T. (2019) *"Kennisinfrastructuur voor onderwijs: een internationaal perspectief"*, Onderwijsraad

Wetenschappelijke congresbijdragen

- Rusinovic, K.M. (2019) *"Collaboration between knowledge institutes and the municipality"*
- Groen, R.S. (2019) *"We don't lobby, we talk. How host cities and states attract International Organizations: The Hague versus Geneva, Vienna and Copenhagen"*
- Leeuwen, van, J.P. (2019) *"Envisioning Conversational Agents in Public Spaces – a case of talking lampposts"*
- Leeuwen, van, J.P. (2019) *"Using Lo-Fi Experience Prototypes for Co-Designing Conversational Speech Interactions for Public Settings"*
- Leeuwen, van, J.P. (2019) *"Using Lo-Fi Prototyping to Envision Conversational Agents in Public Settings"*

Meer informatie

Rachel Barrett / Meike de Jong

@ GUTs@hhs.nl

De Haagse Hogeschool

Johanna Westerdijkplein 75
2521 EN Den Haag

DE HAAGSE
HOGESCHOOL

[dehaagsehogeschool.nl/onderzoek/kenniscentra/details/
kenniscentrum-governance-of-urban-transitions](https://dehaagsehogeschool.nl/onderzoek/kenniscentra/details/kenniscentrum-governance-of-urban-transitions)